

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามโนทัศน์ และการปฏิบัติงานของครูเกี่ยวกับการประเมินผลภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลภายในสถานศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลภายในสถานศึกษา

1.1 มโนทัศน์เกี่ยวกับการประเมินผลภายในสถานศึกษาประกอบด้วย

- 1.1.1 ความหมาย ความสำคัญและหลักการของการประเมินผลภายในสถานศึกษา
- 1.1.2 มาตรฐานการศึกษาที่ใช้ในการประเมินผลภายในสถานศึกษา
- 1.1.3 เกณฑ์การประเมินผลภายในสถานศึกษา
- 1.1.4 ระบบข้อมูลและการประมวลผลภายในสถานศึกษา
- 1.1.5 การรายงานผลการประเมินตนเองของสถานศึกษา
- 1.1.6 การนำผลการประเมินไปใช้

1.2 มโนทัศน์ที่ถูกต้องและคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการประเมินผลภายในสถานศึกษา

ตอนที่ 2 การปฏิบัติงานประเมินผลภายในสถานศึกษา

- 2.1 องค์ประกอบของระบบการประเมินผลภายในสถานศึกษา
- 2.2 ขั้นตอนการปฏิบัติงานประเมินผลภายในสถานศึกษา

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 มโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลภายในสถานศึกษา

1.1 มโนทัศน์เกี่ยวกับการประเมินผลภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย

1.1.1 ความหมาย หลักการ และความสำคัญของการประเมินผลภายในสถานศึกษา

1.1.1.1 ความหมายของการประเมินผลภายในสถานศึกษา

ก่อนที่จะกล่าวถึงความหมายของการประเมินผลภายในสถานศึกษา ผู้วิจัยขอเชื่อมโยง ความหมายของการประเมินผล เพื่อความเข้าใจเบื้องต้นดังนี้ “การประเมินผล” เป็นคำที่รู้จักกันมาหลายพันปีแล้ว โดยในช่วงแรกจะรู้จักในความหมายเดียวกับคำว่า “การวัดและประเมินผล” ในเวลาต่อมาทั้งสองคำเริ่มแยกจากกันและมีการให้ความสำคัญต่อคำว่า “การประเมินผล” มากขึ้น และมีผู้ให้คำนิยามของคำนี้ไว้มากมายดังนี้

Tyler (1950) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการเปรียบเทียบระหว่าง “สิ่งที่เป็นอย่างจริง” (What is) กับ “สิ่งที่ควรเป็น (What should be) และการใช้ข้อมูลความไม่สอดคล้องเป็นหลักในการตัดสินใจสรุปผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร

Cronbach (1963) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการที่เป็นระบบในการเก็บรวบรวมและใช้สารสนเทศสำหรับการตัดสินใจ จุดมุ่งหมายหลักของการประเมินโครงการอยู่ที่ความต้องการทราบผลของโครงการ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และส่วนใดของโครงการที่ควรปรับปรุงแก้ไข

Alkin (1969) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการของการทำให้เกิดความมั่นใจในการตัดสินใจ ด้วยการคัดเลือกข้อมูลที่เหมาะสม รวบรวมและวิเคราะห์เพื่อจัดทำรายงานสรุปสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม

Stufflebeam และคณะ (1971) กล่าวว่า การประเมินเป็นการระบุปัญหาการจัดการและการเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสม

Scriven (1967), Worthen and Sander (1973), House (1978), Cooley and Lohnes (1976), Guba and Lincoln (1981) มีแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินเหมือนกันว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการที่นักประเมินตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งประเมิน (อ้างถึงในศิริชัย กาญจนวาสี, 2545)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544) ได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินผลว่า เป็นกระบวนการใช้ดุลยพินิจ (Judgment) และ/หรือค่านิยมและข้อจำกัดต่าง ๆ ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบผลที่ได้กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เกณฑ์ที่กำหนดไว้อาจเป็นเกณฑ์แบบสัมพัทธ์หรืออิงกลุ่ม และเกณฑ์สัมบูรณ์หรืออิงเกณฑ์ก็ได้

สุวิมล ว่องวาณิช (2544) กล่าวว่า การประเมินผล คือ การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่วัดโดยการเทียบกับเกณฑ์ จุดเด่นของการประเมินอยู่ที่ความยุติธรรมและความเหมาะสมของเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจที่โปร่งใสและเปิดเผย นอกจากนี้การประเมินผลที่ดีต้องอยู่บนฐานของข้อมูลที่มีความตรงและเชื่อถือได้ ซึ่งได้มาจากกระบวนการวัดผลที่มีคุณภาพซึ่งสามารถให้ผลการวัดที่ถูกต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

จากนิยามที่กล่าวมาจะเห็นว่าแนวคิดที่เกี่ยวกับความหมายของการประเมินผลสามารถสรุปได้สองแนวทางคือ 1) การประเมินคือ การตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ถูกประเมิน (Scriven, 1967; Worthen and Sander, 1973, House, 1978; Cooley and Lohnes, 1976; Guba and Lincoln, 1981; จำรัส นองมาก, 2544; สุวิมล ว่องวาณิช, 2544; สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544) และ 2) การประเมินเป็นการเสนอสารสนเทศเพื่อช่วยในการตัดสินใจในการบริหารงาน (Cronbach, 1963, Alkin, 1969, Stufflebeam และคณะ, 1971)

สำหรับความหมายของการประเมินผลภายในสถานศึกษา จากนิยามของ “การประกันคุณภาพภายใน” ที่ระบุไว้ในหมวด 6 มาตรา 4 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) หมายความว่า การประเมินผลและติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเองหรือหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของนักการศึกษาหลายท่านที่ได้สรุปความหมายของการประเมินผลภายใน (Internal Evaluation) ว่าเป็นกระบวนการตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานที่กระทำโดยบุคลากรในหน่วยงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายตามมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ที่โรงเรียนกำหนด ถือเป็นกระบวนการตรวจสอบตนเอง (Self Evaluation) และควรทำเป็นกิจกรรมหนึ่งในขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตตโต), 2538 อ้างถึงในสมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543; วรภัทร์ ภูเจริญ, 2544; สุวิมล ว่องวานิช, 2544)

ดังนั้นการประเมินผลภายในของสถานศึกษาจึงเป็นการประเมินตนเอง ซึ่งมีลักษณะตามความหมายของการประเมินผลที่นักวิชาการกล่าวข้างต้นทั้งสองความหมาย คือ 1) การประเมินผลภายในของสถานศึกษาเป็นการตัดสินคุณค่า ซึ่งก็คือการตัดสินระดับคุณภาพการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องภายในสถานศึกษาและต่อเนื่องกับความหมายที่ 2) คือ การประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศ โดยข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากการประเมินตนเองนั้นมีคุณค่าต่อการวางแผน ปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติงานของผู้บริหาร ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องภายในสถานศึกษา เพื่อให้โรงเรียนและผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

1.1.1.2 หลักการของการประเมินผลภายในสถานศึกษา

การประเมินผลภายในสถานศึกษาทำให้สถานศึกษาได้สารสนเทศเพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนา ปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาในด้านปัจจัยกระบวนการและผลผลิตเป็นเครื่องมือในการสะท้อนความสำเร็จหรือความบกพร่องที่เกิดขึ้นภายในสถานศึกษาทั้งระบบ ดังนั้นในการดำเนินการประเมินผลภายในสถานศึกษาควรคำนึงถึงหลักการสำคัญดังต่อไปนี้ (New South Wales Department of Education and Training, 1997; Hong Kong Education Department, 2000; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544; รุ่งแก้วแดง, 2544)

1. จุดมุ่งหมายของการประเมินผลภายใน คือ การที่สถานศึกษาร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้บุคลากรเสียหน้า โดยเป้าหมายที่สำคัญอยู่ที่การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2. การประเมินผลภายในของโรงเรียนควรเป็นกระบวนการทั้งโรงเรียน (Whole - school process) ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดความเปลี่ยนแปลงด้วยความเต็มใจ และรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ (ownership) ร่วมกัน

3. การประเมินผลภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการ และการทำงานปกติของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของสถานศึกษา โดยสถานศึกษาจะต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำตามแผน ตรวจสอบประเมินผล และพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ มีความโปร่งใสและมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

4. ตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการประเมินภายในสถานศึกษา ควรนำมาจากตัวบ่งชี้ที่จะใช้ในการประเมินผลภายนอกหรือสถานศึกษานำมาปรับปรุงใช้ให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยในเทคนิควิธีการที่ใช้จนถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาของโรงเรียน

5. การประเมินผลภายในสถานศึกษาเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู-อาจารย์ และบุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่ หรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผล พัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิดช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคมและประเทศชาติ

6. โรงเรียนควรสร้างบรรยากาศของการประเมินผลภายในให้เป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพื่อสร้างวัฒนธรรมคุณภาพในการปฏิบัติงาน

สุวิมล ว่องวานิช (2544) ได้ศึกษาหลักการดำเนินงานประเมินผลภายในสถานศึกษาที่จำเป็นอย่างยิ่งได้ดังต่อไปนี้ 1) Team-work มีการทำงานเป็นทีมโดยผู้เกี่ยวข้องทุกคนทำงานแบบมีส่วนร่วม 2) Eternity มีการพัฒนาปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่องตลอดไปไม่มีที่สิ้นสุด 3) Awareness มีความตระหนักเห็นคุณค่าของการประเมินตนเอง 4) Monitoring มีการกำกับติดตามการทำงานให้เป็นไปตามแผนอย่างเป็นระบบ และเรียกหลักการการประเมินผลภายในสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมา นี้ว่า TEAM

1.1.1.3 ความสำคัญของการประเมินผลภายในสถานศึกษา

การประเมินผลภายในสถานศึกษาโดยใช้วิธีการประเมินตนเอง (Self-evaluation) เป็นวิธีการที่เหมาะสมวิธีหนึ่ง เพราะเป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบการปฏิบัติงาน และตัดสินระดับความสามารถของสถานศึกษาว่ามีจุดเด่นหรือจุดด้อยที่ดั่งคงเร่งรัดแก้ไขในเรื่องใดบ้าง โดยผ่านกระบวนการคิดพิจารณาไตร่ตรองด้วยเหตุผลตามความเป็นจริงในการกระทำของตน แล้วพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดหรือตั้งไว้ (สมคิด พรหมจ้อย, 2535; เขาวดี วิบูลย์ศรี, 2538; ยุกา เวียงมณฑล, 2541; Airasian และคณะ, 1995 อ้างถึงในสมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544) การประเมินตนเองเป็นวิธีการที่สะดวก ประหยัดเวลาและทรัพยากร และที่สำคัญคือประโยชน์ต่อตนเองในการเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของตนเองอีกด้วย (Cambell และ Lee, 1988 อ้างถึงในสมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544)

สุวิมล ว่องวานิช (2543) ได้กล่าวถึงความสำคัญและความจำเป็นในการประเมินตนเองไว้ ดังนี้ คือ 1) เพื่อทราบจุดอ่อนจุดแข็งของตนเอง 2) เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงการดำเนินงานของตนเอง 3) เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจากชุมชน 4) เพื่อรายงานผลประเมินให้สาธารณชนทราบ และได้ข้อมูลที่ช่วยในการวางแผนพัฒนาหน่วยงานต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2544) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพภายในสถานศึกษาไว้ 3 ประการดังนี้ 1) เป็นกระบวนการติดตามรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2) ทำให้สถานศึกษาได้วิเคราะห์ตนเองเพื่อทราบความก้าวหน้า จุดเด่นและจุดด้อยของการดำเนินงาน อันนำไปสู่การร่วมกันปรับปรุงพัฒนาและตรวจสอบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด 3) เป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้บุคลากรในสถานศึกษาร่วมมือกันแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาอย่างเป็นระบบ ตลอดจนเปิดโอกาสให้บุคคลจากภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมจากการช่วยเหลือและพัฒนาสถานศึกษา โดยใช้ข้อมูลและสารสนเทศ ผลการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพในการตัดสินใจกำหนดแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาต่อไป

นอกจากนี้ อุทุมพร จามรมาน (2544) กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินผลภายในสถานศึกษา เพื่อให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การศึกษาของไทยจะได้มีคุณภาพแข่งขันกับประเทศอื่นได้ นอกจากนี้ก็เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการให้ประชาชนได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพของผลผลิตของโรงเรียน ให้ประชาชนได้ข้อมูลตรวจสอบว่าทุกคนในโรงเรียนทำงานคุ้มค่ากับเงินภาษีของประชาชนหรือเจ้าของเงิน

1.1.2 มาตรฐานการศึกษาที่ใช้ในการประเมินผลภายในสถานศึกษา

สมศักดิ์ สินธุระเวช (2542) กล่าวถึงมาตรฐานการจัดการศึกษาว่า หมายถึง ข้อกำหนดทางการศึกษาที่เกี่ยวกับคุณภาพแบ่งเป็น 3 ด้าน 1) มาตรฐานการศึกษาด้านผลผลิต หมายถึง คุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ของผู้เรียนที่เป็นผลผลิตของหลักสูตร 2) มาตรฐานการศึกษาด้านปัจจัย หมายถึง คุณภาพของคน อุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่ เทคโนโลยี จำเป็นต้องมีต้องใช้ เพื่อนำไปสู่ผลผลิตที่มีคุณภาพ 3) มาตรฐานการศึกษาด้านกระบวนการ หมายถึง คุณภาพของระบบ วิธีการ เทคโนโลยีเชิงระบบที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้การกำหนดมาตรฐานการจัดการศึกษา นับว่ามีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง ก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้ (สมศักดิ์ สินธุระเวช, 2542) 1) ทำให้สถานศึกษามีแนวทางการพัฒนาที่ชัดเจน ในการที่จะทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด กระบวนการบริหารและกระบวนการจัดการเรียนรู้อาจต้องจัดการอย่างไร สถานศึกษาจะต้องมีการควบคุมคุณภาพอย่างไร การทำงานให้เป็นมาตรฐานจะต้องดำเนินการอย่างไร 2) ทำให้กรมเจ้าสังกัดและเขตพื้นที่การศึกษามีแนวทางในการจัดปัจจัยความพร้อมด้านต่าง ๆ ในสถานศึกษาพึงมีได้ตามมาตรฐานที่

กำหนด 3) เป็นการกำหนดความสำเร็จขั้นต่ำที่จะทำได้ 4) เป็นการป้องกันการเลื่อนไหลกลับไป
ยังมาตรฐานเก่าที่ต่ำกว่า 5) ทำให้สะดวกในการที่จะกำกับ ตรวจสอบ ประเมินและรายงาน

สถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน เพื่อให้การประเมิน
ของสถานศึกษาอยู่บนบรรทัดฐานเดียวกัน ตามที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่าคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบ
อนุมัติมาตรฐานการศึกษาระดับชาติจำนวน 27 มาตรฐาน 91 ตัวบ่งชี้ แต่ในการประเมินภายนอก
รอบแรกสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐานจะทำการประเมินเพียง 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้ ในช่วงเริ่มต้น
ประเมินตนเอง สถานศึกษาอาจทำการประเมินผลการดำเนินงานของตนเองเพียง 14 มาตรฐาน
53 ตัวบ่งชี้ก่อนก็ได้ โดยมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการประเมินผลภายในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานมีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544)

1. มาตรฐานด้านผู้เรียน

ประกอบด้วย 12 มาตรฐาน 38 ตัวบ่งชี้ เน้นพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์
และสังคม โดยมุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความสามารถตามศักยภาพและมีความสุข

มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์
ตัวบ่งชี้

1. มีวินัย มีความรับผิดชอบและปฏิบัติตนเองตามระเบียบและหลักธรรมเบื้องต้นของแต่ละศาสนา
2. ซื่อสัตย์สุจริต (และมีจรรยาบรรณในวิชาชีพสำหรับระดับอาชีวศึกษา)
3. มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละเพื่อส่วนรวม
4. ประหยัด (ใช้สิ่งของและทรัพย์สินทั้งของตนเองและส่วนรวมอย่างประหยัดและคุ้มค่า)

มาตรฐานที่ 2 ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และปฏิบัติตนตามระบอบ
ประชาธิปไตย

ตัวบ่งชี้

1. เคารพและรับฟังคำแนะนำของพ่อแม่ ญาติและผู้ใหญ่
2. รักษาสิทธิเสรีภาพของตนเองและเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
3. มีความรู้และปฏิบัติตนตามกฎหมาย ไม่เป็นปัญหาของสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างมี
ความสุข
4. ร่วมกิจกรรมในการพัฒนาสถานศึกษาและท้องถิ่น
5. รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

มาตรฐานที่ 3 ผู้เรียนมีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
ตัวบ่งชี้

1. รู้คุณค่าของสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงผลกระทบต่อตนเองและสังคมที่เกิดจากการ
เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

2. ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและมีส่วนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. ใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า

มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์

ตัวบ่งชี้

1. สามารถจำแนกประเภทข้อมูล เปรียบเทียบและมีความคิดรวบยอด
2. สามารถประเมินค่าความน่าเชื่อถือของข้อมูลรู้จักพิจารณาข้อดี ข้อเสีย ความถูก-ผิด ระบุสาเหตุ-ผล ค้นหาคำตอบ เลือกรวิธีและมีปฏิภาณในการแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างสันติและมีความถูกต้องเหมาะสม
3. มีความคิดริเริ่ม มีจินตนาการ สามารถคาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้

มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร

ตัวบ่งชี้

1. มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์/กลุ่มวิชา/หมวดวิชาที่สำคัญไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำ (คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สังคมศาสตร์ คอมพิวเตอร์ และวิชาเฉพาะสาขาสำหรับอาชีวศึกษา)
2. มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร

มาตรฐานที่ 6 ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้

1. มีความกระตือรือร้น สนใจการเรียนรู้จากแหล่งต่าง ๆ รู้จักตั้งคำถามเพื่อหาเหตุ-ผล
2. รักการอ่าน สามารถใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา
3. สามารถสรุปประเด็นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง

มาตรฐานที่ 7 ผู้เรียนเห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปะและวัฒนธรรมที่ดั่งงามของไทย

ตัวบ่งชี้

1. รู้จักท้องถิ่น รักและร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
2. มีความรู้ ความเข้าใจภูมิปัญญาไทย โดยเฉพาะภูมิปัญญาของท้องถิ่นและนำมาใช้ได้
3. ชื่นชมและสืบสานศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีที่ดั่งงามของท้องถิ่นและของไทย

มาตรฐานที่ 8 ผู้เรียนรู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ มีบุคลิกภาพที่ดี

ตัวบ่งชี้

1. รู้ถึงความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ข้อดี ข้อด้อยของตนเองและพยายามปรับปรุงตนเอง
2. เป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นใจ กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมและให้เกียรติผู้อื่น

3. รู้กาละเทศะในการใช้คำพูด กิริยามารยาทและการแต่งกาย
4. สามารถกำหนดเป้าหมาย แนวทาง ตัดสินใจและแก้ปัญหาของตนเองได้ (เฉพาะระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา)

มาตรฐานที่ 9 ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

ตัวบ่งชี้

1. สามารถทำงานตามลำดับขั้นตอนและผลงานมีประสิทธิภาพ
2. ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน พัฒนางาน สามารถทำงานอย่างมีความสุข และ ภูมิใจในผลงานของตนเอง
3. สามารถทำงานเป็นทีม (ช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เอาเปรียบ ให้ความร่วมมือ ยอมรับฟังความคิดเห็นและความสามารถของผู้อื่น ร่วมรับผิดชอบผลงานของกลุ่ม)
4. มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต

มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี

ตัวบ่งชี้

1. มีน้ำหนัก ส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน
2. มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน
3. ร่าเริงแจ่มใส มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับครู เพื่อนและบุคคลทั่วไป
4. รู้จักดูแลสุขภาพและป้องกันตัวเองไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ

มาตรฐานที่ 11 ผู้เรียนปลอดภัยจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมอมเมา

ตัวบ่งชี้

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษของสิ่งเสพติดและสิ่งมอมเมา
2. ไม่เสพสิ่งเสพติดและปลอดภัยจากสิ่งมอมเมาและไม่แสวงหาผลประโยชน์

มาตรฐานที่ 12 ผู้เรียนมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

ตัวบ่งชี้

1. มีความชื่นชมและร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ดนตรีและกีฬา
2. **มาตรฐานด้านกระบวนการ**

ประกอบด้วย 6 มาตรฐาน 29 ตัวบ่งชี้ เน้นในด้าน กระบวนการบริหารจัดการและกระบวนการจัดการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบครบวงจร ให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา

ตัวบ่งชี้

1. มีการจัดองค์กร / โครงสร้างการบริหารชัดเจน
2. มีปรัชญา แผนพัฒนา/ธรรมนูญสถานศึกษา แผนการดำเนินงานของสถานศึกษา และตัวชี้วัดความสำเร็จ
3. มีการปฏิบัติตามแผน
4. มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผล เปรียบเทียบกับเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง
5. มีระบบข้อมูลสารสนเทศครบถ้วน ถูกต้อง ตรงกับความต้องการและทันต่อการใช้งาน
6. มีการบันทึกและรายงานผลการประเมิน
7. มีการนำข้อมูลและผลการประเมิน ไปใช้ในการตัดสินใจและปรับปรุงงาน

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

ตัวบ่งชี้

1. ผู้บริหารและครูสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในการร่วมกันจัดการศึกษา
2. มีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจให้บุคลากรในสถานศึกษาและชุมชนเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาร่วมกัน
3. มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของสถานศึกษาต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอ
4. ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา

มาตรฐานที่ 15 สถานศึกษามีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้

1. จัดสภาพแวดล้อมที่สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย
2. จัดระบบป้องกันให้สถานศึกษาปลอดสารพิษ สิ่งเสพติด อาชญากรรมและอบายมุข
3. จัดระบบสาธารณสุขปลอดภัยที่ดี
4. จัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้ครูและบุคลากรอย่างเพียงพอและจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 16 สถานศึกษาส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร/ครูตามความจำเป็นและเหมาะสมอย่างสง่างาม

ตัวบ่งชี้

1. จัดครูเข้าสอนตรงตามสาขาวิชา หรือความถนัด หรือความรู้ ความสามารถ
2. ครูได้รับการพัฒนาเกี่ยวกับเรื่องที่ใช้สอนหรือปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลง
3. ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม

มาตรฐานที่ 17 สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับหลักสูตรความต้องการของ
ผู้เรียนและท้องถิ่น

ตัวบ่งชี้

1. มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยให้
ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม
2. มีการจัดแนวทางการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียน/
ท้องถิ่น และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ให้สามารถเชื่อมโยงแก้ปัญหา
ท้องถิ่นได้และนำไปปฏิบัติได้จริง

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษาจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้

1. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน
2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์
และคิดสร้างสรรค์
3. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหา
คำตอบและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง
4. มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและสื่อที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการ
เรียนการสอน
5. มีการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกและส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของผู้เรียน
6. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาสุนทรียภาพอย่าง
ครบถ้วนทั้งด้านดนตรี ศิลปะ และกีฬา
7. ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่นและความรับผิดชอบต่อกลุ่ม
ร่วมกัน
8. มีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง
9. มีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรักสถานศึกษาของตนและมีความกระตือรือร้นในการไปเรียน

3. มาตรฐานด้านปัจจัย

ประกอบด้วย ๑ มาตรฐาน 24 ตัวบ่งชี้ เป็นการกำหนดคุณลักษณะ หรือสภาพความพร้อม
ของผู้บริหาร ครู หลักสูตร อาคารสถานที่และชุมชน

มาตรฐานที่ 19 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี

ตัวบ่งชี้

1. ผู้บริหารอุทิศตนให้กับการปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
2. ผู้บริหารมีความเมตตา กรุณา มีความรับผิดชอบ ยุติธรรม ซื่อสัตย์
3. ผู้บริหารมีการครองตนที่ดี ไม่มีหนี้สินส่วนตัว ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข สิ่งเสพติด

มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ
ตัวบ่งชี้

1. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง
2. ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำ มีมนุษยสัมพันธ์และเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง
3. ผู้บริหารมีความเป็นประชาธิปไตย

มาตรฐานที่ 21 ครูมีวิญญานความเป็นครู มีคุณธรรม จริยธรรม
ตัวบ่งชี้

1. ครูมีความเอื้ออาทร เข้าใจและเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคนอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน
2. ครูมีมนุษยสัมพันธ์ ควบคุมอารมณ์ได้และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ครูมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา อุทิศตนให้กับการพัฒนาผู้เรียน
4. ครูวางตนเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความประพฤติ บุคลิกภาพ
5. ครูมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู

มาตรฐานที่ 22 ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียน
เป็นสำคัญ

ตัวบ่งชี้

1. ครูรู้เป้าหมายของหลักสูตรและเป้าหมายการจัดการศึกษา
2. ครูมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร จัดทำแผนและกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. ครูมีความรู้ความสามารถในการประเมินผลการเรียนการสอนและการนำผลการประเมินมาใช้พัฒนาคุณภาพ

มาตรฐานที่ 23 ครูมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ คิดวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้ เพื่อ
พัฒนาการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้

1. ครูมีนิสัยรักการแสวงหาความรู้และข่าวสารข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนการสอน
2. ครูมีความสามารถในการศึกษา วิจัย เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอน
3. ครูมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและแก้ไขสถานการณ์ได้

มาตรฐานที่ 24 ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ ความสามารถ ตรงกับงานที่รับผิดชอบ และมีครูเพียงพอ
ตัวบ่งชี้

1. ครูมีความถนัด/ความเชี่ยวชาญตรงกับงานที่ปฏิบัติ
2. มีจำนวนครูตามเกณฑ์

มาตรฐานที่ 25 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้

1. มีหลักสูตรและเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่เหมาะสมสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาและความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น
2. มีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 26 สถานศึกษามีอาคาร สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกตามเกณฑ์

ตัวบ่งชี้

1. มีอาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกตามเกณฑ์

มาตรฐานที่ 27 ชุมชน/ผู้ปกครองมีศักยภาพในการสนับสนุนการจัดและการพัฒนาการศึกษา

ตัวบ่งชี้

1. ผู้ปกครองมีความรัก ความเข้าใจ เอาใจใส่ในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานและเป็นแบบอย่างที่ดี
2. ชุมชน/ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการศึกษาและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานศึกษา

สำหรับมาตรฐานที่ใช้ในการประเมินรอบแรกมี 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้ประกอบด้วย มาตรฐานด้านผู้เรียนจำนวน 7 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานที่ 1 มาตรฐานที่ 4 มาตรฐานที่ 5 มาตรฐานที่ 6 มาตรฐานที่ 9 มาตรฐานที่ 10 มาตรฐานที่ 12 มาตรฐานด้านครูจำนวน 2 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานที่ 22 มาตรฐานที่ 24 และมาตรฐานด้านผู้บริหารจำนวน 5 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานที่ 13 มาตรฐานที่ 14 มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานที่ 20 มาตรฐานที่ 25

สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้พัฒนามาตรฐานมาอย่างต่อเนื่องโดยในปัจจุบันคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความเห็นชอบมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ซึ่งโรงเรียนทุกโรงเรียนในสังกัดได้ประเมินตนเองรับทราบจุดเด่น และข้อที่ควรปรับปรุงแก้ไขของตนเองแล้ว ซึ่งเป็นการประเมินผลภายในที่เป็นระบบ และนำหน้าก่อนพระราชบัญญัติการศึกษาจะมีผลบังคับใช้ มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วย มาตรฐานคุณภาพนักเรียน มาตรฐานด้านกระบวนการ และข้อมูลด้านปัจจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543)

1. มาตรฐานคุณภาพนักเรียน

คุณภาพนักเรียนตามมาตรฐานในระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น มีจำนวน 9 มาตรฐาน 20 ตัวบ่งชี้ดังนี้

มาตรฐานที่ 1 นักเรียนมีความรู้พื้นฐานตามระดับการศึกษา

ตัวบ่งชี้

ความรู้พื้นฐานตามหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษา

มาตรฐานที่ 2 นักเรียนมีความสามารถในการใช้ภาษาและความสามารถทางคณิตศาสตร์

ตัวบ่งชี้

1. ความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร
2. ความสามารถทางคณิตศาสตร์

มาตรฐานที่ 3 นักเรียนมีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา

ตัวบ่งชี้

ความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา

มาตรฐานที่ 4 นักเรียนมีความสามารถในการแสวงหาความรู้และมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน

ตัวบ่งชี้

1. ความสามารถในการแสวงหาความรู้
2. นิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน

มาตรฐานที่ 5 นักเรียนมีความสามารถในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน/งานอาชีพและสามารถใช้เทคโนโลยีในการดำรงชีวิต

ตัวบ่งชี้

1. ความสามารถในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน/งานอาชีพ
2. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการดำรงชีวิต

มาตรฐานที่ 6 นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ตามวิถีทางประชาธิปไตย

ตัวบ่งชี้

1. การเคารพสิทธิส่วนบุคคล ส่วนรวมและกฎระเบียบของสังคม
2. ความร่วมมือร่วมใจประสานประโยชน์เพื่อส่วนร่วม
3. การใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาร่วมกัน

มาตรฐานที่ 7 นักเรียนมีสุขภาพ สมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์

ตัวบ่งชี้

1. การมีน้ำหนัก ส่วนสูง และสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐานเด็กไทย
2. การมีสุขนิสัยในการรักษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย
3. การมีสุขภาพจิตดี

มาตรฐานที่ 8 นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

ตัวบ่งชี้

1. ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขรู้จักแบ่งปันช่วยเหลือและตอบแทนคุณ

2. ความซื่อตรงต่อหน้าที่และความถูกต้อง
3. การใช้สิ่งของและทรัพย์สินอย่างประหยัดและคุ้มค่า
4. การปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบด้วยความมุ่งมั่น รอบคอบและถูกต้อง

มาตรฐานที่ 9 นักเรียนเห็นคุณค่าอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม และภูมิใจในความเป็นไทย
ตัวบ่งชี้

1. การเห็นคุณค่าอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม
2. ความภูมิใจในความเป็นไทย

2. มาตรฐานด้านกระบวนการ

ระบบการศึกษาประกอบด้วยกระบวนการหลัก 2 กระบวนการ คือ กระบวนการเรียน การสอน และกระบวนการบริหารโรงเรียน ดังนั้นมาตรฐานกระบวนการทางการศึกษา จึง จัดแยกเป็นมาตรฐานย่อย 2 มาตรฐาน คือ มาตรฐานการเรียนการสอน และมาตรฐานการบริหาร โรงเรียน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 มาตรฐานการเรียนการสอน ประกอบด้วย 10 มาตรฐาน 10 ตัวบ่งชี้ คือ

- มาตรฐานที่ 1/ตัวบ่งชี้** วางแผนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของนักเรียนและท้องถิ่น
- มาตรฐานที่ 2/ตัวบ่งชี้** การจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ฝึกคิด ปฏิบัติจริง ประเมินและปรับปรุงตนเอง
- มาตรฐานที่ 3/ตัวบ่งชี้** จัดการเรียนการสอนให้นักเรียน แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
- มาตรฐานที่ 4/ตัวบ่งชี้** จัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเรียนรู้และทำงานร่วมกัน โดยเน้นกระบวนการกลุ่ม
- มาตรฐานที่ 5/ตัวบ่งชี้** จัดการเรียนการสอนเชื่อมโยงกับสภาพชุมชน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- มาตรฐานที่ 6 /ตัวบ่งชี้** จัดการเรียนการสอนโดยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่ดี
- มาตรฐานที่ 7/ตัวบ่งชี้** จัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จ
- มาตรฐานที่ 8/ตัวบ่งชี้** จัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถและความถนัดให้ตามศักยภาพโดยเสริมจุดเด่น และแก้ไขจุดอ่อนนักเรียนเป็นรายบุคคล
- มาตรฐานที่ 9/ตัวบ่งชี้** จัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่ออย่างหลากหลายที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน
- มาตรฐานที่ 10/ตัวบ่งชี้** ประเมินนักเรียนครบทุกด้านอย่างต่อเนื่องด้วยเครื่องมือ และวิธีการที่เหมาะสม

2.2 มาตรฐานการบริหารโรงเรียน ประกอบด้วย 5 มาตรฐาน 14 ตัวบ่งชี้ คือ

มาตรฐานที่ 1 โรงเรียนใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ
ตัวบ่งชี้

1. จัดระบบข้อมูลสารสนเทศได้ครบถ้วนถูกต้อง ตรงกับความต้องการ และทันต่อการใช้งาน
2. แผนของโรงเรียนเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนสอดคล้องกับสภาพโรงเรียน มีเป้าหมายชัดเจนและมุ่งเน้นคุณภาพนักเรียนจัดระบบงานชัดเจนคล่องตัวในการปฏิบัติงาน มอบหมายงานตรงความรู้ความสามารถ
3. ส่งเสริมบุคลากรให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน
4. ควบคุม กำกับ ติดตามและนิเทศให้การดำเนินงานบรรลุตามแผน

มาตรฐานที่ 2 โรงเรียนสนับสนุนให้บุคลากรเกิดความมุ่งมั่นในการพัฒนา
ตัวบ่งชี้

1. ส่งเสริมพัฒนาบุคลากรให้สามารถพัฒนาตนเองและพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง
2. จัดสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวก และประโยชน์ตอบแทนในการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม เป็นธรรม

มาตรฐานที่ 3 โรงเรียนจัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน
ตัวบ่งชี้

1. จัดกิจกรรมทางวิชาการ บริการแนะแนว บริการสุขภาพอนามัย โภชนาการ และกิจกรรมช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึงและเหมาะสม
2. จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. จัดแหล่งความรู้ สื่อและเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเรียนการสอน
4. จัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 4 โรงเรียนประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาโรงเรียน
ตัวบ่งชี้

1. ดำเนินการเพื่อประสานความร่วมมือกับกรรมการโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานอื่นในการพัฒนาโรงเรียน
2. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียนได้รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์และต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 5 โรงเรียนประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ
ตัวบ่งชี้

1. ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการที่หลากหลายและทุกฝ่ายมีส่วนร่วม
2. นำผลการประเมินไปใช้นิเทศและการพัฒนางานอยู่เสมอ

3. ข้อมูลด้านปัจจัย

การพัฒนาผู้เรียนคุณภาพนักเรียนนั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น สภาพพื้นฐานความรู้เดิมของนักเรียน การสนับสนุนของผู้ปกครองและชุมชน สภาพแวดล้อมของโรงเรียน บุคลากรภายในโรงเรียน รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ เช่น วัสดุ ครุภัณฑ์ อาคารเรียน อาคารประกอบ ฯลฯ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจึงกำหนดองค์ประกอบด้านปัจจัยของโรงเรียนเป็น 5 รายการคือ

องค์ประกอบที่ 1 นักเรียน

ตัวบ่งชี้

1. ความรู้พื้นฐาน เจตคติต่อครู โรงเรียนและการเรียน
2. สภาพครอบครัว

องค์ประกอบที่ 2 ครู

ตัวบ่งชี้

1. ข้อมูลพื้นฐาน
2. คุณลักษณะของครู

องค์ประกอบที่ 3 ผู้บริหาร

ตัวบ่งชี้

1. ข้อมูลพื้นฐาน
2. คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียน

องค์ประกอบที่ 4 สภาพโรงเรียน

ตัวบ่งชี้

1. ข้อมูลพื้นฐาน
2. อาคารสถานที่
3. สิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค
4. เอกสารประกอบการสอน
5. สื่อ และอุปกรณ์การเรียนการสอน
6. แหล่งการเรียนรู้ภายในโรงเรียน

องค์ประกอบที่ 5 สภาพของชุมชน

ตัวบ่งชี้

1. สภาพของชุมชน
2. แหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชน
3. การได้รับการสนับสนุนจากชุมชน และหน่วยงานอื่น

มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นมาตรฐานหลักในการประเมินคุณภาพภายนอกซึ่งหน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาสามารถพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับบริบทของตนเองเพื่อใช้ในการประเมินคุณภาพภายใน ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันดังนี้

**ตารางที่ 2.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 กับมาตรฐานการศึกษา
ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**

มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541	มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มาตรฐานที่ 1,2 ด้านคุณภาพนักเรียน	มาตรฐานที่ 5 มาตรฐานด้านผู้เรียน
มาตรฐานที่ 3 ด้านคุณภาพนักเรียน	มาตรฐานที่ 4 มาตรฐานด้านผู้เรียน
มาตรฐานที่ 6 ด้านคุณภาพนักเรียน	มาตรฐานที่ 6,9 มาตรฐานด้านผู้เรียน
มาตรฐานที่ 6 ด้านคุณภาพนักเรียน	มาตรฐานที่ 2 มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานที่ 8 มาตรฐานด้านผู้เรียน
มาตรฐานที่ 7 ด้านคุณภาพนักเรียน	มาตรฐานที่ 10 มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานที่ 11 มาตรฐานด้านผู้เรียน
มาตรฐานที่ 8 ด้านคุณภาพนักเรียน	มาตรฐานที่ 1 มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานที่ 3 มาตรฐานด้านผู้เรียน
มาตรฐานที่ 9 ด้านคุณภาพนักเรียน	มาตรฐานที่ 3 มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานที่ 7 มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานที่ 12 มาตรฐานด้านผู้เรียน
มาตรฐานที่ 1 ด้านการบริหาร โรงเรียน	มาตรฐานที่ 13 มาตรฐานด้านกระบวนการ
มาตรฐานที่ 2 ด้านการบริหาร โรงเรียน	มาตรฐานที่ 16 มาตรฐานด้านกระบวนการ
มาตรฐานที่ 3 ด้านการบริหาร โรงเรียน	มาตรฐานที่ 17 มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 24 มาตรฐานด้านกระบวนการ
มาตรฐานที่ 4 ด้านการบริหาร โรงเรียน	มาตรฐานที่ 14 มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 27 มาตรฐานด้านปัจจัย
มาตรฐานที่ 5 ด้านการบริหาร โรงเรียน	มาตรฐานที่ 13 มาตรฐานด้านกระบวนการ
-	มาตรฐานที่ 19 มาตรฐานด้านปัจจัย มาตรฐานที่ 20 มาตรฐานด้านปัจจัย
มาตรฐานที่ 1 ด้านการเรียนการสอน	มาตรฐานที่ 17 มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 25 มาตรฐานด้านปัจจัย
มาตรฐานที่ 2 ด้านการเรียนการสอน	มาตรฐานที่ 17 มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 22 มาตรฐานด้านปัจจัย

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541	มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มาตรฐานที่ 3 ด้านการเรียนการสอน	มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 22 มาตรฐานด้านปัจจัย
มาตรฐานที่ 4 ด้านการเรียนการสอน	มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ
มาตรฐานที่ 5 ด้านการเรียนการสอน	มาตรฐานที่ 17 มาตรฐานด้านกระบวนการ
มาตรฐานที่ 6 ด้านการเรียนการสอน	มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 21 มาตรฐานด้านปัจจัย
มาตรฐานที่ 7 ด้านการเรียนการสอน	มาตรฐานที่ 15 มาตรฐานด้านกระบวนการ
มาตรฐานที่ 8 ด้านการเรียนการสอน	มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ มาตรฐานที่ 22 มาตรฐานด้านปัจจัย
มาตรฐานที่ 9 ด้านการเรียนการสอน	มาตรฐานที่ 25 มาตรฐานด้านปัจจัย
มาตรฐานที่ 10 ด้านการเรียนการสอน	มาตรฐานที่ 18 มาตรฐานด้านกระบวนการ
	มาตรฐานที่ 23 มาตรฐานด้านปัจจัย มาตรฐานที่ 24 มาตรฐานด้านปัจจัย มาตรฐานที่ 26 มาตรฐานด้านปัจจัย

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543), หน้า 23

จากตารางแสดงความสัมพันธ์ของมาตรฐานโรงเรียน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า ยังมีมาตรฐานที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ใช้ในการประเมินภายนอกอยู่เพียง 5 มาตรฐานจาก 27 มาตรฐานดังนี้

มาตรฐานที่ 19 ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี

มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ

มาตรฐานที่ 23 ครูมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ ทิศวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 24 ครูมีวุฒิ ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ และครูมีเพียงพอ

มาตรฐานที่ 26 สถานศึกษามีอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกตามเกณฑ์

ดังนั้นหากสถานศึกษาดำเนินการประเมินภายในตามมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และจัดทำเอกสาร หลักฐานร่องรอย ผลงานต่าง ๆ ไว้อย่างเป็นระบบครบถ้วนแล้วการเตรียมตัวเพื่อรับการประเมินจากองค์กรภายนอกจะไม่เป็นภาระที่เพิ่มมากแต่อย่างใด เพราะเอกสาร หลักฐานร่องรอย และผลงานต่าง ๆ จากการประเมินภายในสามารถนำไปใช้ในการประเมินภายนอกได้ทั้งหมด

1.1.3 เกณฑ์การประเมินผลภายในสถานศึกษา

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2543) กล่าวว่าเกณฑ์หรือสิ่งที่เราใช้ตัดสินคุณภาพของผลลัพธ์ หรือส่วนประกอบ (performance) ซึ่งอาจแสดงออกในรูปของระดับพฤติกรรมที่เรายอมรับได้ การเลือกเกณฑ์เพื่อตัดสินคุณค่าสิ่งที่ประเมิน นับได้ว่าเป็นงานที่ยากที่สุดของการประเมินทางการศึกษา Nevo (1983) พบว่านักประเมินแต่ละคนมีวิธีการกำหนดเกณฑ์การประเมินที่แตกต่างกันออกไป เช่น Tyler (1950) ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักซึ่งกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมอย่างชัดเจน Provus (1971 อ้างถึงในสมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2543) ใช้วิธีการกำหนดเกณฑ์โดยคณะบุคคล โดยมีการประชุมหามาตรฐานหรือเกณฑ์ของแบบแผนการประเมินซึ่งจะครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการของโครงการต่าง ๆ คือ ปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต โดยมีรายละเอียดของการกำหนดเกณฑ์ดังนี้

ปัจจัย ได้แก่ เกณฑ์สำหรับสิ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินงานขององค์กร เช่น ความเหมาะสมของคณะกรรมการ การสนับสนุนด้านการบริหาร และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น

กระบวนการ ได้แก่ เกณฑ์สำหรับตัวแปรด้านการปฏิบัติ เช่น กระบวนการสอน กระบวนการบริหาร การดำเนินการจัดการ เป็นต้น

ผลผลิต ได้แก่ เกณฑ์การบรรลุเป้าหมายด้านการปฏิบัติ เช่น เกณฑ์ผลผลิตเกี่ยวกับผู้เรียน และผลงานของคณะกรรมการ เป็นต้น

สุวิมล ว่องวานิช (2543) ได้กล่าวถึง แนวทางการกำหนดเกณฑ์สำหรับใช้ตัดสินการประเมินผลภายในสถานศึกษา โดยพิจารณาจาก 3 แนวทางดังนี้ 1) การพิจารณาจากการใช้ประโยชน์จากผลการประเมินเป็นการกำหนดเกณฑ์โดยพิจารณาว่า ผลการประเมินจะให้ข้อมูลเพื่อช่วยปรับปรุงในระดับใด เช่น ระดับบุคคล ระดับชั้นเรียน ระดับหมวดวิชา ระดับฝ่าย หรือระดับโรงเรียนซึ่งในแต่ละระดับต้องมีความแตกต่างกัน 2) การกำหนดประเภทของเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินเป็นการกำหนดเกณฑ์ โดยพิจารณาจากประเภทของเกณฑ์ นั่นคือ เกณฑ์สัมบูรณ์และเกณฑ์สัมพัทธ์ โดยใช้เกณฑ์สัมบูรณ์เมื่อเกณฑ์การตัดสินเป็นที่ยอมรับและได้มาตรฐาน สำหรับเกณฑ์สัมพัทธ์จะใช้ในกรณีที่ยังไม่ทราบว่าจะกำหนดความสำเร็จที่ค่าใด และ 3) การพิจารณาเรื่องการแปลความหมายของผลการประเมิน

จงดี แซ่ตัน (2544) กล่าวว่า การกำหนดเกณฑ์การประเมินจะต้องพิจารณาตัวแปรทั้งหลายทั้งในส่วนเชิงปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลผลิตด้วยกระบวนการที่สัมพันธ์กันทั้งระนาบในการประชุมเพื่อกำหนดเกณฑ์แบบแผน สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงก็คือ จะต้องสร้างความเห็นพ้องกันให้เกิดขึ้นด้วย เพราะการเห็นพ้องต้องกันนี้จะนำไปสู่การยอมรับและนำเกณฑ์ไปใช้ต่อไป ผู้เชี่ยวชาญการประเมินส่วนใหญ่จะมีความเห็นพ้องต้องกันว่า เกณฑ์การประเมินนั้นต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับสิ่งที่ประเมินและหน้าที่ของการประเมินครั้งนั้น ๆ โดยเฉพาะและถือเป็นหน้าที่ของนักประเมินที่ต้องหามาให้ได้ซึ่งเกณฑ์ที่มีความเที่ยง และสมเหตุสมผลไม่ว่าเกณฑ์นั้นจะกำหนดโดยนักประเมินหรือเอามาจากผู้อื่นก็ตาม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) และกรมสามัญศึกษา (2544) ได้กล่าวถึงวิธีการกำหนดเกณฑ์ในรูปแบบที่เป็นเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ คือ มีจำนวนและตัวเลข เช่น ร้อยละ 95 ของนักเรียนทั้งหมดมีความซื่อสัตย์ ครูมีแผนการสอนอย่างน้อย 2 วิชาต่อภาคเรียน หรือส่วนเชิงคุณภาพใช้ข้อความบรรยายลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น ความรับผิดชอบของนักเรียนอยู่ในระดับดีมาก ครูมีแผนการสอนทุกวิชาที่สอนมีผลงานที่แสดงความก้าวหน้าของผู้เรียน เป็นต้น

การกำหนดเกณฑ์คุณภาพสำหรับการประเมินผลภายในของสถานศึกษาในประเทศไทยพบว่า กรมสามัญศึกษา (2544) กำหนดระดับคุณภาพในตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาเป็น 5 ระดับ ซึ่งสอดคล้องกับอุทุมพร จามรمان (2544) ซึ่งทำการศึกษาเกี่ยวกับดัชนี เกณฑ์ และวิธีการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในและภายนอกสำหรับสถาบันอุดมศึกษาไทย ผลการวิจัยพบว่าผู้เข้าสัมมนาเห็นด้วยกับการกำหนดระดับคุณภาพเป็น 5 ระดับ คือ ดีเยี่ยม ดีมาก ดี ผ่าน และปรับปรุง บางตัวบ่งชี้กรมสามัญศึกษาได้กำหนดระดับคุณภาพเป็น 3 ระดับ คือ ระดับดี ระดับพอใช้ และระดับปรับปรุง

กล่าวโดยสรุปพบว่า ในการกำหนดเกณฑ์แต่ละประเภทสามารถกำหนดได้ใน 2 ลักษณะ คือ 1) เกณฑ์เชิงปริมาณโดยใช้มาตรของคะแนน (scale score) ร้อยละ ค่าเฉลี่ย หรือเปอร์เซ็นต์ไทล์ (Linn, 2001) และ 2) เกณฑ์เชิงคุณภาพโดยการบรรยายลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ยังสามารถกำหนดจำนวนระดับของเกณฑ์ได้ตามความเหมาะสมหรือความต้องการ ได้แก่ 2 ระดับ 3 ระดับ 4 ระดับ 5 ระดับและ 7 ระดับ ในการกำหนดเกณฑ์การประเมินขึ้นอยู่กับข้อตกลงของบุคลากรภายในโรงเรียนเป็นสำคัญ

1.1.4 ระบบข้อมูลและการประมวลผลการประเมินผลภายในสถานศึกษา

ระบบข้อมูลและการประมวลผลภายในสถานศึกษาประกอบด้วย 1) เครื่องมือ 2) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3) การวิเคราะห์ข้อมูล และ 4) การจัดการสารสนเทศเพื่อการประมวลผล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1.4.1 เครื่องมือ

Nevo (1995) กล่าวว่าเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการประเมินผลคือเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนั่นเอง Guba and Lincoln (1989 อ้างถึงในศิริชัย กาญจนวาสี, 2545) ได้กล่าวโดยสรุปว่าเครื่องมือประเมินที่สำคัญ คือตัวนักประเมินเอง และวิธีการรวบรวมสารสนเทศคือวิธีที่นักประเมินใช้ประสาทสัมผัสทุกส่วนรับรู้สภาพความจริง เหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินเพื่อหาความหมายที่แท้จริง โดยวิธีการที่ใช้ในการประเมินได้แก่ 1) การสังเกต (observation) แบ่งเป็นการสังเกตแบบที่ผู้สังเกตมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น การสังเกตแบบที่ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวและไม่รู้ตัว การสังเกตโดยตรงและการสังเกตโดยอ้อม 2) การสัมภาษณ์ (interview)

แบ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสัมภาษณ์เป็นกลุ่มและรายบุคคล การสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม 3) การศึกษาเอกสาร (documentary study) ชิวประวัติ บันทึก จดหมาย หรือร่องรอยหลักฐานที่เป็นวรรณกรรมยุคใหม่ Macbeath (1999) ได้กำหนดประเภทของเครื่องมือในการประเมินตนเองที่ใช้ในการประเมินตนเองของโรงเรียนไว้ 3 ประเภท คือ 1) แบบสัมภาษณ์ ใช้รวบรวมข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน บรรยากาศในห้องเรียน การส่งเสริมความสำเร็จแก่นักเรียนทุกคน อิสระในการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และประสบความสำเร็จ นโยบายและการวางแผนด้านการสนับสนุนการเรียนการสอนของโรงเรียน ครูได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร ผู้ปกครองเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนเป็นทรัพยากรของชุมชน การให้รางวัลแทนการลงโทษและการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นแก่โรงเรียน เป็นต้น 2) แบบสังเกต ใช้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมของครู กระบวนการเรียนการสอน และ 3) แบบประเมินตนเอง ใช้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความช่วยเหลือกันของนักเรียน ส่วน Hong Kong Education Department (2000) กล่าวว่าไม่มีเครื่องมือชนิดเดียวคือ แบบสอบถามที่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ง่ายและสะดวก โดยลักษณะของแบบสอบถามนั้นจะเก็บข้อมูลในเรื่องการบริหารจัดการของโรงเรียน การเรียนการสอน การส่งเสริมลักษณะพื้นฐานของนักเรียนและโรงเรียน เป้าหมาย ผลสัมฤทธิ์จากนักเรียน ครูและผู้ปกครอง

กรมสามัญศึกษา (2543) กล่าวว่าเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางให้แก่โรงเรียนในสังกัดนำไปใช้ในการประเมินตนเอง โดยจำแนกประเภทของเครื่องมือตามลักษณะการวัด 3 ด้าน คือ 1) การวัดความรู้ความคิด ซึ่งสามารถใช้เครื่องมือในการประเมินได้หลายประเภท ได้แก่ แบบสอบผลสัมฤทธิ์ แบบวัดความถนัด แบบทดสอบความสามารถจริง แบบตรวจสอบรายการ แบบสัมภาษณ์ 2) การวัดจากผลการปฏิบัติจริง เครื่องมือที่สามารถใช้ในการประเมิน ได้แก่ แบบประมาณค่า แบบทดสอบภาคปฏิบัติ แฟ้มสะสมงาน แบบบันทึกพฤติกรรม และ 3) การวัดด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ แบบตรวจสอบรายการ แบบประมาณค่า แบบวัดบุคลิกภาพ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบวัดเจตคติ แฟ้มสะสมงาน และแบบสำรวจร่องรอย เป็นต้น

1.1.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

สุวิมล ว่องวาณิช (2544) ได้กำหนดวิธีการเก็บข้อมูลที่เหมาะสมกับตัวบ่งชี้ในการประเมินผลภายในสถานศึกษาดังต่อไปนี้

1. การทดสอบสำหรับตัวบ่งชี้ที่เป็นความรู้ หรือตัวบ่งชี้ที่มีลักษณะแฝง (นามธรรม) เช่น การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน การวัดด้านจิตพิสัย
2. การสอบถามด้วยแบบสอบถามหรือสัมภาษณ์สำหรับตัวบ่งชี้ประเภทความรู้สึกรู้สึก หรือ ความคิดเห็น เช่น การสอบถามความคิดเห็นจากผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บริหาร

3. การสังเกตสำหรับตัวบ่งชี้ที่มีพฤติกรรมให้สังเกตเห็นได้ เช่น การสังเกตพฤติกรรมการสอนของครู

4. การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เช่น สถิติการมาโรงเรียนของผู้เรียน สำหรับเครื่องมือที่มักถูกนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีดังนี้ 1) แบบทดสอบ 2) แบบสอบถาม 3) แบบสัมภาษณ์ 4) แบบสังเกต 5) แบบบันทึกข้อมูล 6) แบบประเมินผลงานหรือแฟ้มสะสมงาน

สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2545) ได้กล่าวถึงวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการประเมินผลว่าควรใช้วิธีการที่หลากหลาย และได้เสนอแนะวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ 4 วิธีคือ 1) การสัมภาษณ์ เป็นการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ผู้ประเมินควรเตรียมประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า 2) การสังเกต โดยใช้วิธีการสังเกต 2 วิธีคือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม 3) การศึกษาวิเคราะห์เอกสาร และ 4) การใช้เครื่องมือ เช่น แบบสอบถาม หรือแบบทดสอบเพื่อรวบรวมข้อมูล

1.1.4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลของสถานศึกษานั้น ผู้รับผิดชอบควรร่วมกันพิจารณากรอบการวิเคราะห์ว่าข้อมูลแต่ละประเด็นจะวิเคราะห์ในระดับใด ใครเป็นผู้วิเคราะห์ วิเคราะห์ในช่วงเวลาใด เพื่อจะได้นำผลมาใช้ โดยแบ่งระดับการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ระดับคือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล 2) การวิเคราะห์ข้อมูลระดับภาพรวมของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) มีรายละเอียดดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล ครูผู้สอนจะเป็นผู้รับผิดชอบ วิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต และการตรวจวิเคราะห์ผลงานหรือพฤติกรรม เพื่อจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงของผู้เรียนเป็นประจำอยู่แล้ว ซึ่งผลที่ได้จากข้อมูลดังกล่าว ครูสามารถนำมาใช้เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้ตลอดเวลา และเมื่อปิดภาคเรียน หรือเมื่อถึงกำหนดเวลาที่จะประเมินหรือรายงานข้อมูลในภาพรวม ครูก็นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการประเมินหลาย ๆ ครั้ง มาสรุปเพื่อแสดงให้เห็นจุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงของผู้เรียนแต่ละคนตามมาตรฐานและตัวบ่งชี้แต่ละตัว

ในการสรุปรวมครูผู้สอนควรตกลงร่วมกันว่าจะสรุปอย่างไร จะสรุปโดยการดูแนวโน้มความก้าวหน้าของผู้เรียน หรือจะดูว่าแต่ละคนมีคุณภาพส่วนใหญ่อยู่ในระดับใดหรือจะดูโดยวิธีให้ค่าคะแนนแล้วหาค่าเฉลี่ย เพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกันในการสรุปและรายงานข้อมูล โดยในการพิจารณาว่าจะใช้วิธีใด อาจจะดูจากผลการสรุปว่าแบบใดให้ผลตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด โดยเปรียบเทียบผลสรุปรวมของผู้เรียนแต่ละคนว่าตรงกับสภาพความเป็นจริงหรือไม่ ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์สำหรับครูผู้สอนเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และเป็นข้อมูลสำหรับใช้วิเคราะห์ผลในภาพรวมของสถานศึกษา

การวิเคราะห์ในภาพรวมของสถานศึกษา ผู้รับผิดชอบจะต้องศึกษาลักษณะของข้อมูลเพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยลักษณะของข้อมูลอาจแยกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณทำได้โดยใช้วิธีการทางสถิติ อาจใช้สถิติภาคบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เช่น ค่าเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพอาจใช้การวิเคราะห์เนื้อหา เช่น การบรรยายลักษณะของพฤติกรรมการสอนของครูที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และในการประเมินก็อาจจะเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่ผ่านมากับปัจจุบัน เพื่อดูความก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

การวิเคราะห์ข้อมูลสามารถวิเคราะห์ด้วยมือ หรือด้วยเครื่องคิดเลขธรรมดา สำหรับสถานศึกษาที่มีข้อมูลจำนวนมากและมีเครื่องคอมพิวเตอร์ ก็สามารถให้วิเคราะห์ได้สะดวก รวดเร็ว และมีความถูกต้องแม่นยำสูง

จากการศึกษาเครื่องมือ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการประเมินของนักวิชาการหลายท่าน สามารถจำแนกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้เป็น 2 ประเภทคือ 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสำรวจรายการ แบบบันทึกข้อมูล แบบทดสอบ เป็นต้น และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติ อาจใช้สถิติภาคบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินผลงาน หรือแฟ้มสะสมงาน การศึกษาเอกสาร เป็นต้น สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการประเมินนั้น พบว่ามีลักษณะเหมือนกับการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิจัย (Nevo, 1995) และควรใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วนและน่าเชื่อถือ (สำนักรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), 2545)

1.1.4.4 การจัดสรรสารสนเทศเพื่อการประเมินผลภายในสถานศึกษา

เมื่อกล่าวถึงคำว่าระบบสารสนเทศจะต้องคำนึงถึงคำที่เกี่ยวข้องอีก 2 คำคือ

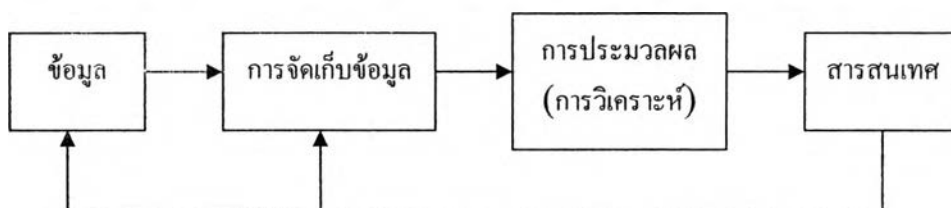
1) ข้อมูล และ 2) สารสนเทศ โดยมีผู้ให้ความหมายของทั้ง 2 คำดังนี้

ข้อมูล หมายถึง ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ยังไม่ผ่านการประมวลผล อาจอยู่ในรูปของตัวเลข ตัวหนังสือ ภาพหรือคำบอกเล่าก็ได้ ข้อมูลบางอย่างเป็นข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แทนค่า เช่น เกรดเฉลี่ย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวนโรงเรียน ห้องเรียน จำนวนนักเรียน ส่วนสูง ข้อมูลบางอย่างเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งอยู่ในลักษณะของการบรรยายตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น พฤติกรรม จุดเด่น จุดด้อยของนักเรียน สภาพบรรยากาศ การจัดการเรียนการสอน เป็นต้น ข้อเท็จจริงเหล่านี้ยังไม่ผ่านการประมวลผลหรือการวิเคราะห์ จัดกระทำ จึงทำให้ไม่มี

ความหมายที่จะนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจได้ (วีระ สุภากิจ, 2539; สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543; กรมวิชาการ, 2544; จิตติมา เทียมบุญประเสริฐ, 2544)

สารสนเทศ หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูลและการดำเนินการประมวลผลข้อมูลหรือการวิเคราะห์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อสรุปให้อยู่ในรูปที่มีความหมาย สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจหรือนำไปใช้ในเรื่องต่าง ๆ ได้ตามวัตถุประสงค์ (วีระ สุภากิจ, 2539; สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543; กรมวิชาการ, 2544; จิตติมา เทียมบุญประเสริฐ, 2544) ถ้านำระบบสารสนเทศมาใช้ในการศึกษาซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ทางการศึกษาและจัดกระทำข้อมูลเหล่านั้น มีความหมายเพื่อใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานและการบริหาร (กรมสามัญศึกษา, 2539)

จากความหมายของคำว่า “ข้อมูล” และ “สารสนเทศ” นั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า **ข้อมูล** (data) หมายถึง ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ทั้งหมดที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นตัวเลข ตัวหนังสือ สัญลักษณ์หรือรูปภาพที่ยังไม่ได้ผ่านกระบวนการประมวลผล คือเห็นอย่างไรก็สื่อความหมายตามนั้นเลยหรือที่หลายคนเรียกว่าข้อมูลดิบ **สารสนเทศ** (information) หมายถึง ข้อมูลหรือข้อมูลดิบที่ผ่านการประมวลผลหรือวิเคราะห์ให้มีความหมายตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการใช้ ส่วนคำว่าระบบสารสนเทศนั้น ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ ระบบ (system) และสารสนเทศ (information) โดยระบบ (system) หมายถึง กลุ่มขององค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันและมีการดำเนินงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของระบบสารสนเทศว่า หมายถึง กลุ่มขององค์ประกอบในการจัดการข้อมูล โดยเริ่มจากการวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล การประมวลผลข้อมูล เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ต้องการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการ (2544) กล่าวว่าการจัดทำระบบสารสนเทศมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วนดังแสดงตามแผนภูมิที่ 2.1

ที่มา; แนวทางการจัดทำระบบสารสนเทศสถานศึกษาของกรมวิชาการ (2544), หน้า20

แผนภูมิที่ 2.1 องค์ประกอบของระบบสารสนเทศ

องค์ประกอบของระบบสารสนเทศมีดังต่อไปนี้

1. ข้อมูล เป็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาและในบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่ง เป็นปัจจัยนำเข้าของระบบสารสนเทศ
2. การจัดเก็บข้อมูล เป็นการรวบรวมและจัดเก็บรักษาข้อมูลและสารสนเทศที่มีอยู่หรือ

ที่ได้มาอย่างมีระบบสะดวกต่อการนำมาประมวลผลหรือนำมาใช้ประโยชน์และสามารถแก้ไข ปรับปรุง ให้เป็นปัจจุบันได้ง่าย

3. การประมวลผลหรือการวิเคราะห์ เป็นการกำหนดความสัมพันธ์ของข้อมูล จัดกระทำข้อมูล เพื่อให้เหมาะสมต่อการนำไปใช้ ซึ่งวิธีการประมวลผลข้อมูลเพื่อให้ได้สารสนเทศที่มีอยู่มากมาย เช่น การจัดหมวดหมู่ การเรียงลำดับ การแจกแจง การทำตารางแจกแจงข้อมูล ตัวเลขแบบหลายประเภท (Crosstabulation) ตลอดจนจนถึงการใช้สูตรทางคณิตศาสตร์ต่าง ๆ เช่น การคำนวณค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความแปรปรวน ฯลฯ

4. สารสนเทศเป็นข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์แล้ว เป็นผลผลิตของระบบที่จะนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป สถานศึกษาที่มีระบบสารสนเทศที่สมบูรณ์ ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน เรียกใช้ได้สะดวก และตรงตามความต้องการจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานพัฒนาคุณภาพ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักวิชา หลักฐานข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้ มีกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลที่เป็นวิทยาศาสตร์ หลักตรรกและความสมเหตุสมผล เพราะสารสนเทศทั้งหลายนั้นนอกจากจะใช้ในการวางแผนการดำเนินงาน และประกอบการตัดสินใจแล้วยังนำไปสู่การพัฒนาความคิดและสร้างทางเลือกใหม่ ๆ ในการดำเนินการต่าง ๆ ด้วย (กรมวิชาการ, 2544)

คุณภาพของสารสนเทศ แม้จะยอมรับว่าข้อมูลและสารสนเทศเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเครื่องชี้นำในการบริหารและดำเนินงานทางการศึกษาได้แต่นั้นหมายถึง ข้อมูลและสารสนเทศเหล่านั้นจะต้องมีคุณภาพ ทั้งในด้านความถูกต้อง เชื่อถือได้มีความเป็นปัจจุบัน สามารถตอบสนองผู้ใช้ได้ทันเหตุการณ์ ดังนั้นการสร้างระบบสารสนเทศให้มีคุณภาพจึงควรคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้ (วีระ สุภากิจ, 2539; จิตติมา เทียมบุญประเสริฐ, 2544; ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2544; กรมวิชาการ, 2541) 1) **มีความถูกต้องเชื่อถือได้ (accuracy)** หมายถึงความถูกต้องที่ปราศจากข้อผิดพลาดหรือความคลาดเคลื่อนของข้อมูลสารสนเทศเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากการประมวลผลข้อมูล การที่จะให้ได้สารสนเทศที่ถูกต้องนั้นข้อมูลที่ได้มาจะต้องถูกต้องด้วย 2) **สามารถตรวจสอบได้ (verifiable)** สารสนเทศที่ได้มาอาจมาจากข้อมูลหลายๆ แหล่งดังนั้นข้อมูลที่มาจากแหล่งต่างกันควรจะได้มีการตรวจสอบเพื่อจะได้เชื่อถือได้ว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้องหรือสารสนเทศบางอย่างที่มีความสำคัญ ควรผ่านการตรวจสอบให้แน่ใจว่าสารสนเทศถูกต้อง เช่น สารสนเทศเกี่ยวกับการเงิน 3) **ความสมบูรณ์ (completeness)** สารสนเทศที่ช่วยในการตัดสินใจจะต้องมีความสมบูรณ์ คุณภาพความสมบูรณ์ของสารสนเทศมักจะเน้นถึงสารสนเทศที่ปราศจากการถูกละเลยหรือถูกมองข้ามสิ่งสำคัญไป 4) **ทันต่อการใช้งานหรือทันเวลา (timeliness)** สารสนเทศจะต้องทันสมัยและทันต่อการใช้งานอยู่เสมอ ทุกครั้งที่ข้อมูลมีการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัย เพื่อผลิตสารสนเทศให้ทันต่อการนำไปใช้ประโยชน์ 5) **ความกระชับ (conciseness)** สารสนเทศที่ดีควรเป็นสารสนเทศที่กระชับมีเฉพาะสาระที่สำคัญและมีความสมบูรณ์ในตัวเอง 6) **ตรงประเด็นและตรงตามความต้องการ (relevance)** สารสนเทศที่ดี

จะต้องเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์โดยตรงกับงานที่ต้องการใช้สารสนเทศนั้น 7) ใช้ได้ง่ายรวดเร็ว (Accessibility) และ 8) มีความยืดหยุ่น (Flexibility) ปรับใช้ได้หลายสถานการณ์

แหล่งข้อมูลเพื่อการจัดทำระบบสารสนเทศของสถานศึกษา

วีระ สุภากิจ (2539) ได้กำหนดแหล่งข้อมูลเพื่อการจัดทำระบบสารสนเทศเพื่อการประเมินผลภายในสถานศึกษาไว้ 2 แหล่ง คือ 1) แหล่งข้อมูลภายในระบบการศึกษา 2) แหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาโดยมีรายละเอียดดังนี้

1) แหล่งข้อมูลภายในระบบการศึกษาจะให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของระบบการศึกษา อันประกอบด้วยองค์ประกอบย่อยในระบบ ได้แก่ ปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต

1.1 ปัจจัย เป็นทรัพยากรหรือสิ่งที่จำเป็น เพื่อเข้าสู่ระบบและก่อให้เกิดการทำงานหรือกระบวนการ เช่น ปัจจัยอาจประกอบด้วย ครู นักเรียน อุปกรณ์การเรียน งบประมาณทางการศึกษา

1.2 กระบวนการ เป็นส่วนที่ทำหน้าที่แปรสภาพปัจจัยที่นำเข้าไปเป็นผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่ต้องการ หรือเป็นการดำเนินงานทางการศึกษา ได้แก่ โครงสร้างและระบบบริหาร กระบวนการเรียนการสอน การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในระบบ การควบคุมติดตามและประเมินผล

1.3 ผลผลิต เป็นสิ่งที่ต้องการจากระบบ ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของระบบ เช่น จำนวนคุณภาพผู้สำเร็จการศึกษา ประสิทธิภาพการสอนของครู การมีงานทำ

2) แหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา หมายถึง แหล่งข้อมูลภายนอกกระบวนการศึกษา ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมทางการศึกษาและมีผลกระทบต่อปัจจัย กระบวนการและผลผลิต ซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยของระบบข้อมูลที่ได้จากแหล่งดังกล่าว เช่น ข้อมูลด้านประชากร ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านสังคมและสภาพแวดล้อมทางนิเวศน์วิทยา และข้อมูลความต้องการกำลังสังคมและการมีงานทำ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้กล่าวถึง วิธีการได้มาของข้อมูลในสถานศึกษาดังนี้

1. การกำหนดข้อมูลเพื่อการจัดเก็บ เป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งเนื้อหาเพื่อใช้ในการจัดเก็บในระบบข้อมูลสารสนเทศอาจจะเป็นตัวเลข ข้อความ คำบรรยายสมรรถภาพแต่ละด้านหรือเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้สอน ผู้เรียนหรือค่าคะแนนที่แทนคุณลักษณะหรือพฤติกรรมของบุคคลไปต่างๆ การได้มาซึ่งข้อมูลอาจได้มาโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่งซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะและประเภทของข้อมูล เช่น การสังเกต การสำรวจ การทดสอบ ฯลฯ บุคลากรในสถานศึกษาต้องร่วมกันประชุมกำหนดข้อมูลในการจัดเก็บว่ามีอะไรบ้าง เก็บอย่างไร เพื่อใช้ในการวิเคราะห์พัฒนาการกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียน

2. การระบุแหล่งข้อมูลและวิธีการจัดเก็บข้อมูล แหล่งข้อมูลมีด้วยกันหลายแหล่ง เช่น สมุดประจำตัวนักเรียน บัตรสุขภาพนักเรียน ระเบียบสะสมนักเรียน ผลการประเมินด้านคุณภาพนักเรียนของโรงเรียน เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้ล้วนมีประโยชน์ในการพัฒนานักเรียนทั้งสิ้น ผู้ที่มี

หน้าที่นำข้อมูลจากแหล่ง ต่าง ๆ มาใช้ คือผู้สอนประจำชั้นหรือประจำวิชา โดยผู้สอนประจำชั้นหรือประจำวิชาจะต้องกำหนดรูปแบบในการจัดเก็บข้อมูลของนักเรียนในแต่ละด้าน ด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของโรงเรียน อาจเก็บอยู่ในรูปของตาราง แผนภูมิ แผนผัง คำบรรยาย เพิ่มผลงาน หรือลงเครื่องคอมพิวเตอร์ ข้อมูลที่จัดเก็บต้องมีการจัดประเภท จัดหมวดหมู่ เพื่อให้สะดวกในการนำไปใช้เพื่อปรับปรุง และพัฒนาผู้เรียนอาจใช้มาตรฐานตัวบ่งชี้หรือสมรรถภาพการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งประเภท

3. การกำหนดระยะเวลาในการจัดเก็บข้อมูล ช่วงเวลาการจัดเก็บข้อมูลแต่ละประเภท อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ข้อมูลอาจมีการจัดเก็บทุกวัน เช่น อัตราการมาเรียนของนักเรียน ข้อมูลบางประเภทอาจมีการจัดเก็บเป็นภาคเรียน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน น้ำหนักส่วนสูง ผลการวัดจุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นต้น สำหรับการกำหนดระยะเวลาในการจัดเก็บข้อมูลนั้น บุคลากรในโรงเรียนจะต้องมีการวางแผนและประชุมร่วมกันว่าข้อมูลแต่ละประเภทน่าจะมีการเก็บในช่วงเวลาใด บุคลากรทุกฝ่ายต้องมองเห็นความสำคัญที่จะเกิดขึ้นจากการจัดเก็บข้อมูล มิใช่ถือเป็นภาระหรือความลำบากที่จะเกิดขึ้น

4. การจัดเก็บข้อมูล เมื่อก่อนมีการจัดเก็บข้อมูลในรูปเอกสารหรือกระดาษเป็นหน้า ซึ่งการเก็บข้อมูลในรูปแบบนี้นอกจากจะต้องอาศัยพื้นที่ในการเก็บรักษามากแล้ว ระบบการค้นหารวบรวมและการประมวลผลเพื่อจัดระบบสารสนเทศทำได้ยาก ปัจจุบันจึงหันมาเก็บอยู่ในรูประบบ electronic ที่เป็นระบบเลขฐานสองที่เรียกว่า digital based

การเตรียมการจัดทำระบบสารสนเทศเพื่อการประเมินภายในสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2544) ในการจัดทำระบบสารสนเทศของสถานศึกษา ควรมีการเตรียมโครงการกำหนดผู้รับผิดชอบ วัตถุประสงค์การใช้ ตลอดจนรายการหรือแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการใช้ ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะทำงาน ประกอบด้วยบุคลากรทุกฝ่าย/งานของสถานศึกษา ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลประมวลผลข้อมูล ตลอดจนจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศให้สะดวกต่อการนำไปใช้

2. กำหนดวัตถุประสงค์ในการใช้สารสนเทศ เช่น เพื่อการบริหารจัดการ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนางานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น เพื่อการตัดสินใจรวมทั้งเพื่อให้การบริการแก่กลุ่ม/ฝ่าย/งานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

การดำเนินการจัดระบบสารสนเทศ ในกระบวนการจัดระบบสารสนเทศ โดยทั่วไปมีขั้นตอนการดำเนินงานหลัก ๆ 5 ขั้นตอน คือ 1) การรวบรวมข้อมูล 2) การตรวจสอบข้อมูล 3) การประมวลผลข้อมูล 4) การนำเสนอข้อมูลและสารสนเทศ และ 5) การจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศ แต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้ (วีระ สุภากิจ, 2539; จิตติมา เทียมบุญประเสริฐ, 2544; ปทีป เมธาคูณวุฒิ, 2544; กรมวิชาการ, 2544)

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ นั้นจะต้องกำหนดรายการข้อมูลที่ต้องการ กำหนดวิธีการจัดเก็บ สร้างหรือจัดหาเครื่องมือในการจัดเก็บให้สอดคล้องกับลักษณะของข้อมูลและแหล่งข้อมูล นอกจากนั้นควรพิจารณาเวลาในการจัดเก็บและหน่วยงานหรือบุคลากรที่รับผิดชอบในการจัดเก็บให้ชัดเจนด้วย ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงการได้มาซึ่งข้อมูลที่ตรงตามความต้องการที่กำหนดไว้และมีความเชื่อถือได้ การที่จะรวบรวมข้อมูลได้เที่ยงตรงและเชื่อถือได้นั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบบางประการ ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลและสารสนเทศที่ต้องการ เพื่อให้ได้สารสนเทศที่จำเป็นและเก็บรวบรวมข้อมูลได้หลายด้านจากแหล่งข้อมูลเดียวกัน โดยทั่วไปมีการจำแนกข้อมูลเป็น 2 ประเภทใหญ่ตามวิธีการเก็บรวบรวมดังนี้

- 1) แหล่งปฐมภูมิ (primary source) ข้อมูลที่ได้จากแหล่งนี้เรียกว่า “ข้อมูลปฐมภูมิ” ซึ่งได้จากแหล่งที่เกิดของข้อมูลโดยตรง
- 2) แหล่งทุติยภูมิ (secondary source) ข้อมูลที่ได้จากแหล่งนี้เรียกว่า “ข้อมูลทุติยภูมิ” ได้มาจากการที่ผู้อื่นหรือหน่วยงานอื่นเก็บรวบรวมไว้ก่อนแล้ว

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีความเที่ยงตรง (validity) ชัดเจน เข้าใจง่าย ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลมีหลายประเภท เช่น แบบสอบถาม แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบประเมิน แบบสำรวจรายการและแบบทดสอบ

2. การตรวจสอบข้อมูล ในการตรวจสอบข้อมูลโดยทั่วไปกระทำใน 3 ลักษณะ คือ ความถูกต้องของข้อมูล ความสมบูรณ์ของข้อมูล และความเป็นปัจจุบันของข้อมูล

3. การประมวลผลข้อมูล เป็นการนำข้อมูลมาประมวลผลให้เป็นสารสนเทศ หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่นำไปใช้ประโยชน์ได้ ข้อมูลใดที่เป็นสารสนเทศอยู่แล้วก็นำมาจัดกลุ่ม แยกแยะตามลักษณะและประเภทของสารสนเทศ ซึ่งการประมวลผลนั้นอาจเป็นการจัดหมวดหมู่ การเรียงลำดับ การแจกแจง ตลอดจนไปถึงการใช้สูตรทางคณิตศาสตร์ การดำเนินการ อาจใช้ตั้งแต่วิธีการง่าย ๆ ที่เรียกว่าทำด้วยมือใช้เครื่องคำนวณเล็ก ๆ มาช่วยจนกระทั่งใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ คือ คอมพิวเตอร์ก็ได้

4. การนำเสนอข้อมูลและสารสนเทศ ข้อมูลที่ผ่านการประมวลผลหรือการจัดทำเป็นสารสนเทศที่มีความหมายชัดเจน มีความกระชับรัด ตรงต่อความต้องการและสะดวกต่อการนำไปใช้อาจนำเสนอผู้ใช้ในรูปของตาราง แผนภูมิ กราฟ หรือการบรรยายก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของการนำไปใช้และลักษณะของสารสนเทศนั้น

5. การจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศ เป็นการจัดเก็บทั้งในส่วนที่เป็นข้อมูล และสารสนเทศไว้ในสื่อต่าง ๆ อย่างมีระบบ สะดวกต่อการค้นหาเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ การจัดเก็บอาจจัดเก็บเป็นแฟ้มเอกสาร หรือแฟ้มอิเล็กทรอนิกส์ตามศักยภาพของสถานศึกษา แต่ต้องคำนึงถึง

ระบบของการค้นหาให้สะดวกต่อการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน การนำข้อมูลไปประมวลใหม่ รวมทั้งการนำเสนอสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ในงานต่าง ๆ

กรมวิชาการ (2544) ได้วิเคราะห์ภาระงานของสถานศึกษา พบว่าจะได้ระบบสารสนเทศย่อย ๆ ที่เกี่ยวกับมาตรฐานหลักสูตรและมาตรฐานการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับระบบประเมินผลภายในสถานศึกษา โดยนำเสนอสารสนเทศที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5 ระบบ ดังนี้

- 1) **สารสนเทศพื้นฐานของสถานศึกษา** ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของสถานศึกษาสภาพการบริหาร และการจัดการตามโครงสร้างการบริหารและภารกิจ ศักยภาพของสถานศึกษา ความต้องการของสถานศึกษา แนวโน้มการพัฒนาท้องถิ่น แนวทางการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา/คณะกรรมการนักเรียน
- 2) **สารสนเทศที่เกี่ยวกับผู้เรียน** ประกอบด้วยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ผลงาน และการแสดงออกของผู้เรียน
- 3) **สารสนเทศเพื่อการบริหารงานวิชาการ** ประกอบด้วยหลักสูตรและการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผลผลการเรียน การพัฒนา กิจกรรมแนะแนว การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การวิจัยในชั้นเรียน
- 4) **สารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ** ประกอบด้วยสภาพและบรรยากาศการเรียนรู้ ทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองและชุมชน
- 5) **สารสนเทศเพื่อการรายงาน** ประกอบด้วย คุณภาพผู้เรียน คุณภาพด้านการจัดการเรียนการสอน คุณภาพด้าน การบริหารจัดการ ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

1.1.6 การเขียนรายงานการประเมินผลภายในสถานศึกษา (Self-Study Report หรือ SSR)

การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษาเป็นการเสนอผลจากการประเมินตนเองของสถานศึกษาตามเป้าหมายที่กำหนดในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษา ซึ่งสามารถเขียนรายงานได้หลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์ ความเหมาะสม และความต้องการของสถานศึกษา (กรมวิชาการ, 2544) โดยเป็นเอกสารที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบผลการดำเนินงานของสถานศึกษาและเพื่อ ร้องรับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) สถานศึกษาจะต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเองเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดทุกปี ส่วนรายงานผลการประเมินตนเองสำหรับการประเมินภายนอกสถานศึกษาจะต้องจัดทำทุก 5 ปี สำหรับรูปแบบการจัดทำรายงานนี้ สุวิมล ว่องวาณิช (2544) ได้เสนอแนวคิดไว้ดังนี้

1. รูปแบบการรายงานผลการประเมินให้พิจารณาตามที่สถานศึกษาเห็นว่าเหมาะสม ไม่มีรูปแบบตายตัว แต่สถานศึกษาควรออกแบบให้สอดคล้องกับรายงานผลการประเมินตนเองที่สถานศึกษาจัดทำเสนอหน่วยงานต้นสังกัดในแต่ละปี

2. รายงานผลการประเมินตนเองควรมีเนื้อหาโดยสังเขป อ่านเข้าใจง่าย กระชับ แผนภูมิ กราฟ ตาราง ตามที่เห็นว่าเหมาะสม

3. การขอรับการประเมินจากคณะกรรมการประเมินภายนอก ควรมีการจัดทำบทสรุปผลการดำเนินงานของสถานศึกษาในช่วง 5 ปีด้วย

4. สำหรับหลักฐานอ้างอิง ซึ่งจะเป็นข้อมูลประกอบการรายงานผลการประเมินของสถานศึกษา ขอให้ดำเนินการดังนี้

4.1 ข้อมูลที่คิดว่ามีความสำคัญ และจำเป็นให้บรรจุในรายงานผลการประเมินตนเอง (ฉบับสมบูรณ์)

4.2 หลักฐานอ้างอิงที่คิดว่าสำคัญแต่ไม่สามารถจะบรรจุในรายงานผลการประเมินตนเองได้ สถานศึกษาอาจจัดทำเป็นเอกสารประกอบการอ่านรายงานผลการประเมินตนเอง

5. รายงานผลการประเมินตนเองที่ใช้ในสถานศึกษา สถานศึกษาสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม แต่สำหรับการจัดทำบทสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อเสนอคณะผู้ประเมินภายนอก ควรมีความยาวไม่เกิน 20-30 หน้า (ถ้าสามารถจัดทำได้)

สำหรับสิ่งที่ต้องรายงานและองค์ประกอบของเนื้อหาในรายงานผลการประเมินตนเองนั้น ควรมีเนื้อหาหลักซึ่งจำแนกเป็น 4 ตอนคือ 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) สภาพการดำเนินการของสถานศึกษา 3) ผลการประเมินตามมาตรฐานการศึกษา และ 4) แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษา ในอนาคต (สุวิมล ว่องวาณิช, 2544; อุทุมพร จามรบาน, 2544; กรรณิชากร, 2544; และ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2545) สำหรับรายละเอียดของสิ่งที่ต้องรายงานในแต่ละตอนนั้น มีดังนี้

ตารางที่ 2.2 สรุปรูปแบบและองค์ประกอบของเนื้อหาในรายงานการประเมินตนเอง

องค์ประกอบของเนื้อหาในรายงาน	สิ่งที่ต้องรายงาน	วิธีการรายงาน
1. ข้อมูลพื้นฐาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษา เช่น ชื่อสถานศึกษา ที่ตั้ง สังกัดสถานศึกษา 2. ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน เช่น ระดับการศึกษาที่ให้บริการ จำนวนนักเรียน จำแนกตามระดับการศึกษา/ชั้นเรียน จำนวนชั้นเรียน ฯลฯ 3. ข้อมูลเกี่ยวกับครู/บุคลากร เช่น จำนวนครู จำนวนบุคลากร วุฒิการศึกษาของครู ประสบการณ์ทำงาน ฯลฯ 4. ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากร เช่น ลักษณะอาคารสถานที่ (จำนวนอาคาร ห้องเรียน ห้องสมุด อื่น ๆ) 5. ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน เช่น ขนาดประชากรในเขตพื้นที่บริการ ศาสนา อาชีพ สภาพเศรษฐกิจ (รายได้ต่อหัวต่อปี) สภาพสังคม/ชุมชน (ชีวิตความเป็นอยู่ ระดับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ระดับความเข้มแข็งของชุมชน) ฯลฯ 6. เกียรติยศชื่อเสียง/จุดเด่นของสถานศึกษา 	สถานศึกษาจัดทำรายงานโดยมีสาระกระชับ ถูกต้อง
2. สภาพการดำเนินงานของสถานศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. วิสัยทัศน์/เป้าหมายของสถานศึกษา 2. แนวคิดหลักหรือวิธีการที่สถานศึกษาใช้ในการนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ 3. ระบบโครงสร้างบริหารสถานศึกษา ลักษณะของการดำเนินงาน 	อธิบายแนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมที่จะทำให้เป้าหมายของสถานศึกษابรรลุผล วิธีการที่ใช้ในการสำรวจและสร้างความตระหนักและจิตสำนึกแก่บุคคลในการพัฒนาสถานศึกษา

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบของเนื้อหาในรายงาน	สิ่งที่ต้องรายงาน	วิธีการรายงาน
3. ผลการประเมินตามมาตรฐานการศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. วิธีการพัฒนา/กิจกรรมที่สถานศึกษาได้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวิธีการที่ใช้ในการประเมินผลการดำเนินงานตามมาตรฐานที่กำหนดแต่ละมาตรฐาน 2. ผลการดำเนินงานตามวิธีการพัฒนาหรือกิจกรรมที่สถานศึกษากำหนด (attempt) และสัมฤทธิ์ผล (achievement) ของการดำเนินงานภายใต้แต่ละมาตรฐาน 3. แนวทางการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายภายใต้แต่ละมาตรฐาน 	สถานศึกษาควรจัดทำรายงานตามมาตรฐานการศึกษาโดยแบ่งเป็นมาตรฐานที่เกี่ยวกับผู้เรียน มาตรฐานที่เกี่ยวกับครู มาตรฐานที่เกี่ยวกับผู้บริหาร และมาตรฐานอื่น ๆ ตามที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานต้นสังกัดกำหนด โดยไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับตามมาตรฐาน
4. แนวทางการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต	<ol style="list-style-type: none"> 1. ผลการประเมินตามมาตรฐานโดยสรุปรวม 2. จุดแข็ง จุดอ่อน ของสถานศึกษา 3. แผนพัฒนาสถานศึกษาโดยกำหนดตารางเวลาการดำเนินงานที่คาดว่าจะแล้วเสร็จ 4. สิ่งที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือ 	สรุปผลการประเมินตามมาตรฐานการศึกษาในภาพรวม ซึ่งให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อนของการดำเนินงาน จุดเน้นสำคัญของสาระอยู่ที่แผนพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต โดยระบุแผนการดำเนินงานเพื่อรักษาจุดแข็ง หรือพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นและแนวทางการปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อน

ที่มา: สังเคราะห์จากแนวคิดของสุวิมล ว่องวาณิช, 2544; อุทุมพร จามรมาน, 2544; กรมวิชาการ, 2544; และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน), 2545

ดังที่กล่าวมาแล้วว่ารูปแบบการรายงานผลการประเมินตนเองของแต่ละสถานศึกษาอาจจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสมหรือวัตถุประสงค์การใช้งานของสถานศึกษา ซึ่งอาจจะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละแห่งก็ได้ ส่วนรูปแบบที่เสนอมาช้างต้นนั้นเป็นเพียงแนวทางที่สถานศึกษาอาจปรับให้เหมาะสมกับตนได้

1.1.6 การนำผลการประเมินไปใช้

เป้าหมายสำคัญของการประเมิน คือการได้สารสนเทศสำหรับนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณค่าของสิ่งที่มีประเมิน ปัจจัยสำคัญที่ช่วยในการส่งเสริมการนำผลการไปใช้ได้แก่ การประเมินที่สามารถสนองตอบความต้องการใช้สารสนเทศของผู้ที่เกี่ยวข้อง การนำสารสนเทศจากการประเมินไปใช้ประโยชน์มีได้หลายรูปแบบได้แก่ (Weiss, 1980 ;Alkin, 1990 อ้างถึงในศิริชัย กาญจนวาสี, 2545)

1. **การนำไปใช้เชิงความคิด (concept use)** ผลการประเมินให้ข้อมูลข่าวสาร ให้แสงสว่างทางปัญญาที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้นำไปสู่การตัดสินใจโดยตรงต่อแผนงาน/โครงการ/งาน เช่น ผู้บริหารได้ประโยชน์จากการประเมิน ทำให้รับรู้ข้อมูลการปฏิบัติงาน รู้สภาพปัญหาดีขึ้น ทำให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่ประเมิน ซึ่งสามารถสะสมสำหรับนำไปใช้ในการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2. **การใช้ในเชิงตรวจสอบยืนยัน (legitimate use)** เป็นการใช้ผลการประเมินเพื่อเป็นเหตุสนับสนุนหรือยืนยันผลการตัดสินใจที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ทำให้แนวทาง/นโยบายที่เลือกใช้มีน้ำหนักและความชอบธรรมยิ่งขึ้น

3. **การใช้เชิงสัญลักษณ์ (symbolic use)** เป็นการใช้ผลการประเมินเป็นเครื่องช่วยติดตาม กำกับ หรือควบคุมการประเมิน เพื่อแสดงว่าการดำเนินการประเมินได้เป็นไปตามแนวทางและระเบียบขั้นตอนที่เหมาะสม การใช้ในลักษณะนี้จึงไม่ได้สนใจการนำผลที่ได้ไปปฏิบัติโดยตรง เป็นการใช้ในการควบคุมคุณภาพของการประเมิน จึงอาจไม่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงการดำเนินแผนงาน/โครงการ/งาน เช่น การใช้สารสนเทศของการประเมิน โดยผู้ตรวจสอบ หรือคณะกรรมการกำกับการประเมิน เป็นต้น เพื่อให้งานประเมินนั้นมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับยิ่งขึ้น

4. **การใช้ในเชิงปฏิบัติ (instrumental use)** การใช้ผลการประเมินเป็นเครื่องมือช่วยในการลงมือปฏิบัติ ดำเนินงาน ซึ่งเป็นไปได้หลายลักษณะ เช่น เป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาหรือปรับแผนงาน ออกแบบโครงการ ปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินงาน ปฏิบัติการแก้ไข ปัญหา ยุติ/ปรับเปลี่ยน/ขยายโครงการ เป็นต้น การใช้ลักษณะนี้จึงอาจส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงปรัชญา วิสัยทัศน์องค์กร โครงสร้างองค์กร หลักการ/ทฤษฎีของโครงการ ทรัพยากร การดำเนินงานและอนาคตของแผนงาน/โครงการ/งาน ทำให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามมา

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ สามารถจัดกลุ่มปัจจัยได้ดังต่อไปนี้ (Alkin et. Al., 1979 ; Cousins &leithwood, 1986; Greene, 1988; Owen et. At., 1994 อ้างถึงในศิริชัย กาญจนวาสี, 2545)

1. กระบวนการประเมิน

1.1 ประเมินได้ตรงประเด็น (relevance) มีการกำหนดคำถามหรือประเด็นสำคัญของการประเมินได้สอดคล้องกับความต้องการใช้สารสนเทศของผู้มีอำนาจในการตัดสินใจจะช่วยให้ผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องสนใจติดตามการประเมิน และช่วยเพิ่มโอกาสของการนำผลการประเมินไปใช้

1.2 วิธีการประเมินมีคุณภาพ (quality) เลือกใช้วิธีการประเมินที่เหมาะสม มีการควบคุมคุณภาพของการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ย่อมมีผลต่อความน่าเชื่อถือของการประเมิน อันจะส่งผลต่อการนำผลการประเมินไปใช้

2. ผลการประเมิน

2.1 ข้อค้นพบสนองความต้องการ (responsiveness) ในกระบวนการตัดสินใจของผู้บริหาร ผลการประเมินเป็นปัจจัยนำเข้าอย่างหนึ่งที่ต้องนำไปพิจารณาร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ถ้าผลการประเมินสนองความต้องการใช้สารสนเทศของผู้บริหารได้ดี จะช่วยเพิ่มโอกาสของการใช้ผลการประเมินสำหรับการตัดสินใจเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหรือพัฒนา

2.2 ข้อค้นพบมีความถูกต้อง (accuracy) ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารจะต้องมีคุณภาพในด้านความถูกต้อง เทียบตรง เทียบธรรม ทันทเวลา ปัจจัยเหล่านี้มีผลโดยตรงทางบวกต่อการนำผลการประเมินไปใช้

2.3 เทคนิคการเผยแพร่ ควรมีการระบุผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ และผู้ผู้เกี่ยวข้องในการใช้ผลการประเมิน เพื่อกำหนดปริมาณและความถี่ของการสื่อสารระหว่างนักประเมินและผู้ที่เกี่ยวข้อง วิธีการเผยแพร่ที่สามารถสร้างความสนใจในข้อค้นพบ มีส่วนช่วยส่งเสริมการใช้สารสนเทศจากการประเมินทั้งระหว่างการประเมิน และหลังสิ้นสุดการประเมิน

3. คุณลักษณะของผู้ประเมิน

3.1 ความน่าเชื่อถือ (credibility) ถ้าผู้ประเมินมีคุณลักษณะน่าเชื่อถือ อันประกอบด้วยมีความเชี่ยวชาญทางการประเมิน สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการประเมินให้สนองต่อความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง มีใจเป็นธรรม ไม่อคติ คุณลักษณะเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมการใช้ผลการประเมิน

3.2 ทักษะการสื่อสาร (communication skills) นักประเมินจำเป็นต้องมีทักษะการสื่อสารที่ดี สามารถเจรจาประสานงาน มีมนุษยสัมพันธ์เชิงวิชาชีพในระดับที่เหมาะสมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ย่อมมีผลบวกต่อผู้ใช้ผลการประเมิน

4. สภาพแวดล้อมขององค์การ

4.1 บรรยากาศทางการเมืองขององค์การ (political climate) สภาพทางการเมืองขององค์การ/หน่วยงาน มีผลต่อการสื่อสารสนเทศจากการประเมิน ผลการประเมินมีแนวโน้มสูงที่จะถูกนำไปใช้ทั้งในระดับบุคคล องค์การหรือระดับที่สูงขึ้นไป ถ้าผลการประเมินนั้นสอดคล้องกับปรัชญาแนวทาง นโยบายที่กำหนดไว้

4.2 บรรยากาศทางเศรษฐกิจขององค์การ (financial climate) สภาพเศรษฐกิจขององค์การ/หน่วยงาน มีส่วนสำคัญต่อการเลือกใช้สารสนเทศจากการประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แผนงาน/โครงการ ที่ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากองค์การ/หน่วยงาน สารสนเทศด้านการทบทวนหรือปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของการประเมินที่มีค่าใช้จ่ายไม่สูงมากนักที่องค์การ/หน่วยงานสามารถรองรับได้ การนำผลไปใช้ย่อมมีความเป็นไปได้สูง

4.3 ลักษณะการตัดสินใจ (type of decision) การตัดสินใจอาจจำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การตัดสินใจแบบสืบย้อนอดีต (retrospective decisions) สำหรับการตรวจสอบยืนยันหรือแสดงความรับผิดชอบต่อการดำเนินงานและผลการดำเนินงาน (account ability) กับ การตัดสินใจแบบรุกไปในอนาคต (prospective decisions) สำหรับการพัฒนาสร้างสรรค์ แผนงาน/โครงการใหม่ที่เกิดขึ้น การระบุถึงประเภทของการตัดสินใจของผู้บริหารองค์การในขั้นการวางแผนการประเมินถือเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่จะช่วยเพิ่มโอกาสของการใช้ผลการประเมิน

5. คุณลักษณะของผู้ที่เกี่ยวข้อง

5.1 ระบุกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยกลุ่มผู้อยู่ในวิสัยที่จะใช้สารสนเทศจากการประเมินได้ กลุ่มผู้ต้องการคำตอบจากการประเมิน กลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากการใช้ผลการประเมิน กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ อาจเป็นบุคคลคนเดียว หรือกลุ่มบุคคล 2-3 คน

5.2 ความต้องการใช้สารสนเทศ (information need) องค์การ หน่วยงานหรือบุคคลใด มีความต้องการแสวงหาสารสนเทศหรือความรู้ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา หรือตัดสินใจ องค์การ หน่วยงาน หรือบุคคลนั้นย่อมมีแนวโน้มที่จะใช้สารสนเทศจากแหล่งต่าง ๆ รวมทั้งสารสนเทศจากการประเมินมาใช้เป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับปรับเปลี่ยน และพัฒนาโครงการ/แผนงาน หน่วยงานและองค์การ

5.3 ทักษะคติต่อการประเมิน (attitude) ถ้าผู้เกี่ยวข้องมีทัศนคติทางบวกต่อการประเมิน มีภาวะผู้นำ มีความมุ่งมั่นต่อการประเมิน ย่อมส่งผลต่อการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์

5.4 ความผูกพันกับการประเมิน (commitment) ถ้าผู้เกี่ยวข้องหรือลูกค้าหลักของการประเมิน มีทัศนคติที่ดี มีส่วนร่วมวางแผน ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบในการประเมินจะช่วยสร้างความผูกพันกับการประเมิน สามารถนำไปสู่การใช้ผลการประเมินได้ในที่สุด

ในส่วนของการประเมินผลภายในสถานศึกษานั้นมีจุดประสงค์ เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานของสถานศึกษาให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยผู้บริหารและบุคลากรสามารถนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการทำงานของตนเองและปรับปรุงแผนการดำเนินงานได้ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนและเป้าหมายที่กำหนดไว้ สามารถสรุปหลักการนำผลการประเมินไปใช้ได้ดังนี้ (สุวิมล ว่องวานิช, 2545; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543; สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543)

1. การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของสถานศึกษา วิธีการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของสถานศึกษาสามารถทำได้ง่าย ๆ โดยการเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่สถานศึกษาต้องการบรรลุ และผลการปฏิบัติงานจริง ผลต่างที่เกิดขึ้นจะสะท้อนความต้องการจำเป็น (needs) ที่ต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุง เมื่อทราบจุดที่ต้องปรับปรุงของสถานศึกษาแล้ว จะต้องนำมาร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุเพื่อป้องกันและแก้ไขปรับปรุง หลังจากนั้นจึงระดมความคิดจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องมาช่วยกันหาวิธีแก้ปัญหา

2. การวางแผนในระยะต่อไป ผลการประเมินอาจชี้จุดที่สถานศึกษาต้องทำการปรับปรุงหลายประการ ซึ่งสถานศึกษาไม่สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้พร้อมกัน ต้องกำหนดลำดับความสำคัญว่าปัญหาอะไรจำเป็นต้องพัฒนาก่อน เพื่อนำมาวางแผนแก้ไขปรับปรุงแผนปฏิบัติงาน และจัดทำโครงการหรือกิจกรรมในภาคเรียนหรือปีการศึกษาต่อไป

1.2 มโนทัศน์ที่ถูกต้องและคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการประเมินผลภายใน

การประเมินผลภายในเป็นการประเมินตนเองซึ่งต้องอาศัยบุคลากรในหน่วยงานเป็นผู้ร่วมกันดำเนินการ ดังนั้น การมีจิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าของการประเมินตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้ที่รับผิดชอบด้านการประเมินผลภายในจะต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นกับบุคลากรในทุกหน่วยงานทุกฝ่ายให้ได้รับรู้มโนทัศน์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมินผลภายใน สำหรับมโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนและที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมินภายในสถานศึกษาจะได้นำเสนอในตารางที่ 2.3. และ 2.4

ตารางที่ 2.3 มโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับการประเมินผลภายในสถานศึกษาแนวคิดของสุวิมล
ว่องวานิช, 2544; รุ่ง แก้วแดง, 2544; อุทุมพร จามรมาน, 2544

ประเด็น	สุวิมล (2544)	รุ่ง (2544)	อุทุมพร(2544)
1. การประเมินเป็นการจับผิดการทำงานของบุคลากรในหน่วยงาน	✓	✓	
2. การประเมินเป็นการทำงานเสริมนอกเหนืองานประจำและเพิ่มภาระ	✓	✓	
3. การประเมินเป็นการทำงานเฉพาะกิจเพียงครั้งคราว	✓	✓	
4. การประเมินเป็นการทำงานเพื่อสร้างผลงานของคนใดคนหนึ่ง	✓		
5. การประเมินเป็นการทำงานเพื่อหวังผลทางการเมือง	✓	✓	
6. การประเมินเป็นการทำงานเพราะถูกบังคับให้ทำ	✓		
7. การประเมินเป็นกระบวนการที่ให้ใครมาทำก็ได้	✓		✓
8. การประเมินเป็นการทำงานในกลุ่มคนที่ได้รับมอบหมายโดยเฉพาะ	✓	✓	
9. การประเมินเป็นการทำงานที่ไม่ได้หวังเอาผลไปใช้ประโยชน์	✓	✓	
10. การประเมินเป็นการทำแล้วเก็บไว้รู้ผลการประเมินเฉพาะในกลุ่มคนทำ	✓	✓	
11. การประเมินเป็นการทำงานที่ต้องแบ่งเวลาในการสอนมาประชุมหรือทำการประเมิน		✓	✓
12. การประเมินเป็นการมุ่งสร้างเครื่องมือหาข้อมูล ได้กระดาษกองโต			✓
13. การประเมินเมื่อส่งรายงานหรือเอกสารให้กับต้นสังกัดแล้วงานก็เสร็จ			✓
14. การประเมินที่ใช้ระบบของต่างประเทศ เช่น ISO TQM ฯลฯ แสดงว่ามีคุณภาพ			✓
15. การประเมินต้องได้งบประมาณ บุคลากร หรือวัสดุอุปกรณ์จึงจะทำได้			✓

ตารางที่ 2.4 มโนทัศน์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการประเมินผลภายในสถานศึกษาแนวคิดของสุวิมล
ว่องวานิช, 2544; รุ่ง แก้วแดง, 2544; อุทุมพร จามรมาน, 2544

ประเด็น	สุวิมล (2544)	รุ่ง (2544)	อุทุมพร(2544)
1. การประเมินเป็นการให้ข้อมูลที่ช่วยให้มีการปรับปรุงตนเองให้ทำงานได้ดีขึ้น	✓	✓	
2. การประเมินเป็นงานที่ต้องทำในวงจรการทำงานอยู่แล้ว ไม่ใช่การเพิ่มภาระ	✓	✓	
3. การประเมินเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง	✓	✓	✓
4. การประเมินเป็นงานของทุกคน ไม่ใช่การสร้างผลงานทางวิชาการของใคร	✓	✓	✓
5. การประเมินเป็นงานที่ต้องทำด้วยใจเป็นกลาง สะท้อนผลตามความเป็นจริง	✓		✓
6. การประเมินเป็นงานที่ทุกคนต้องทำด้วยความเต็มใจและอยากทำ	✓		
7. การประเมินเป็นงานที่ต้องทำให้ถูกต้องตามหลักวิธีการผู้ทำต้องมีความรู้ในการประเมิน	✓		✓
8. การประเมินเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันทำให้สำเร็จ	✓	✓	✓

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

ประเด็น	สุวิมล (2544)	รุ่ง (2544)	อุทุมพร (2544)
9. การประเมินเป็นงานที่ต้องเอาผลไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง	✓	✓	✓
10. การประเมินเป็นงานที่ต้องเผยแพร่ผลการประเมินให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทราบ	✓	✓	✓
11. การประเมินถ้าจะให้ผลเชิงปฏิบัติต้องเริ่มที่ผู้บริหาร		✓	✓
12. การประเมินควรสร้างความเข้าใจให้กับทุกคนในหน่วยงาน			✓
13. การประเมินต้องเก็บข้อมูลจากทุกคน ทุกภาคการศึกษา/ปีการศึกษา			✓
14. การประเมินควรสร้างสำนึกเรื่องคุณภาพในผลงานที่ทำและเพิ่มประสิทธิภาพของวิธีการทำงาน ทำงานให้คุ้มกับเวลา แรงงานและเงิน			✓
15. การประเมินโรงเรียนสามารถทำเองได้ไม่ต้องพึ่งพาบริษัทของต่างชาติ			✓

ตอนที่ 2 การปฏิบัติงานประเมินผลภายในสถานศึกษา

2.1 องค์ประกอบของระบบการปฏิบัติงานประเมินผลภายในสถานศึกษา

สุวิมล ว่องวาณิช (2543) กล่าวถึงระบบการปฏิบัติงานประเมินผลภายในสถานศึกษาว่า ประกอบด้วยระบบย่อย 5 ระบบ ได้แก่ ระบบการวางแผนและปฏิบัติ ระบบข้อมูลและประมวลผล ระบบการตรวจสอบการประเมิน ระบบการรายงานผลการประเมิน และระบบการใช้ผลการประเมิน องค์ประกอบย่อยของการปฏิบัติงานปรากฏดังตารางที่ 2.5

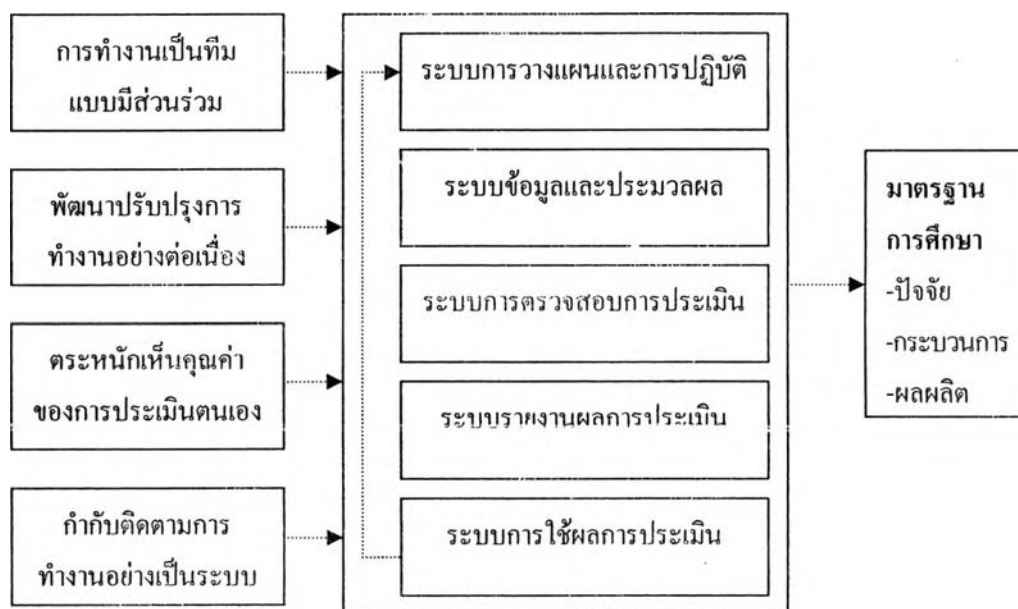
ตารางที่ 2.5 องค์ประกอบของการปฏิบัติงานในระบบการประเมินผลภายในสถานศึกษา

ระบบการวางแผนและปฏิบัติ	ระบบข้อมูลและประมวลผล	ระบบการตรวจสอบการประเมิน	ระบบการรายงานผลการประเมิน	ระบบการใช้ผลการประเมิน
1.การพัฒนาบุคลากร	1.การกำหนดข้อมูลตามตัวบ่งชี้ที่ต้องการ	1.การแปลความหมายผลการประเมิน	1.การกำหนดผู้ให้ผลการประเมิน	1.การนำผลการประเมินมาวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของสถานศึกษา
2.การกำหนดเป้าหมายของสถานศึกษา	2.การกำหนดเครื่องมือการประเมิน	2.การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการประเมิน	2.การกำหนดสารสนเทศและรูปแบบการรายงานผลการประเมิน	2.การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข
3.การกำหนดแผนการทำงาน	3.การกำหนดแหล่งข้อมูล/วิธีเก็บข้อมูล	3.การตรวจสอบคุณภาพของวิธีการประเมินที่ใช้	3.การกำหนดรูปแบบการเผยแพร่	3.การเลือกวิธีการแก้ไขจุดอ่อน
4.การปฏิบัติงานตามแผน	4.การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	4.การปรับปรุงแก้ไขวิธีการประเมิน	4.การกำหนดเวลาในการรายงานผลการประเมิน	4.การลงมือปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อน
5.การวางแผนการประเมิน (สิ่งที่ต้องประเมิน เกณฑ์การประเมิน กรอบการประเมิน ผู้รับผิดชอบ)	5.การวางระบบฐานข้อมูล		5.การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (SSR) และเผยแพร่ผลการประเมิน	5.การตรวจสอบผลกับเป้าหมายที่กำหนด

ที่มา: องค์ประกอบของระบบการปฏิบัติงานการประเมินผลภายใน สุวิมล ว่องวาณิช (2543), หน้า 388

ระบบย่อยของการทำงานในระบบการประเมินผลภายในทั้ง 5 ระบบ มีกิจกรรมที่ดำเนินการ สอดคล้องกับขั้นตอนการทำงานตามวงจร PDCA ทั้งนี้เพื่อให้การประเมินผลภายในสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ กิจกรรมที่ปรากฏในระบบการประเมินผลภายในจะต้องนำไปสู่การได้ผลการประเมินที่เชื่อถือได้ โดยการออกแบบระบบที่มีพื้นฐานแนวคิดที่ทำให้การประเมินได้มาตรฐาน 4 ประการ คือ ด้านอรรถประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความถูกต้อง และอยู่บนพื้นฐานการประเมินที่เกิดจากการทำงานแบบมีส่วนร่วม การทำงานอย่างต่อเนื่อง การทำงานด้วยความเข้าใจและการทำงานที่มุ่งนำผลไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง ได้แก่ 1) ระบบการวางแผนและปฏิบัติ (Design of Operation Plan and Evaluation Frame) เป็น

การออกแบบโครงสร้างการทำงานเพื่อนำไปปฏิบัติ 2) ระบบข้อมูลและประมวลผล (Database and Information Processing) เป็นการออกแบบระบบฐานข้อมูลและประมวลผลการประเมิน 3) ระบบการตรวจสอบการประเมิน (Detection of Evaluation Standards) เป็นการตรวจสอบคุณภาพและน่าเชื่อถือของผลการประเมินตามมาตรฐานของการประเมิน 4) ระบบการรายงานผลการประเมิน (Dissemination of Evaluation Results) เป็นการรายงานผลการประเมินให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ และ 5) ระบบการใช้ผลการประเมิน (Development for the Achievement of Education Standards) เป็นการพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุมาตรฐานการศึกษา ทั้ง 5 ระบบมีกิจกรรมที่ดำเนินการสอดคล้องกับหลักการทำงานดังต่อไปนี้ 1) Team-work มีการทำงานเป็นทีม โดยผู้เกี่ยวข้องทุกคนทำงานแบบมีส่วนร่วม 2) Eternity มีการพัฒนาปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่องตลอดไปไม่มีที่สิ้นสุด 3) Awareness มีความตระหนักเห็นคุณค่าของการประเมินตนเอง 4) Monitoring มีการกำกับติดตามการทำงานให้เป็นไปตามแผนอย่างเป็นระบบ และเรียกระบบการประเมินผลภายในสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมาว่าระบบ TEAM-D (ทีม-ดี) ดังแผนภูมิที่ 2.2

แผนภูมิที่ 2.2 ระบบการประเมินผลภายในตามแนวคิดของสุวิมล ว่องวาณิช (2543), หน้า 388-390

2.2 ขั้นตอนการประเมินผลภายในสถานศึกษา

จากองค์ประกอบของระบบประเมินผลภายในสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้น สุวิมล ว่องวาณิช (2544) ได้กำหนดขั้นตอนในการประเมินผลภายในไว้เป็นแนวทางสำหรับการประเมินผลภายในของสถานศึกษา 9 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาหรือกำหนดนโยบายและทิศทางการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นเป้าหมายของการประเมินผล

ขั้นที่ 2 ตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานด้านการประเมินผลภายใน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ได้แก่ ชุมชนบริเวณโรงเรียน ผู้บริหาร บุคลากรในสถานศึกษา ทั้งครูอาจารย์ เจ้าหน้าที่ นักเรียนและกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน

ขั้นที่ 3 วางแผนการประเมินภายใน

3.1 กำหนดเป้าหมายของการประเมิน

3.2 กำหนดวิธีการประเมิน

3.3 เตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

3.4 วางแผนการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ สรุปและรายงานผล

ขั้นที่ 4 ลงมือทำการประเมินผล

ขั้นที่ 5 กระตุ้นกำกับการประเมินผลให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 6 รายงานผลการประเมิน สรุปจุดแข็งและจุดอ่อนของสถานศึกษาและเผยแพร่ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ เช่น ผู้บริหาร ครูอาจารย์ ชุมชนบริเวณโรงเรียน นักเรียน เป็นต้น

ขั้นที่ 7 วางแผนการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษาในส่วนที่เป็นจุดอ่อน

ขั้นที่ 8 ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษาตามแนวทางที่เลือกใช้

ขั้นที่ 9 ตรวจสอบผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการบรรลุผลหรือไม่

ซึ่งเป็นการย้อนกลับไปทำงานตามขั้นตอนที่ 3-9 ใหม่

โดยแต่ละขั้นตอนการประเมินผลภายในสถานศึกษาของสุวิมล ว่องวานิช มีความสอดคล้องกับขั้นตอนการประเมินผลภายในสถานศึกษาของ อุทุมพร จามรมาน (2544) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการประเมินผลภายในไว้ 8 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างความเข้าใจให้กับทุกคนในสถานศึกษาของตนว่า คืออะไร ทำไมต้องทำ และทำอย่างไร

ขั้นที่ 2 การทำความเข้าใจกับสาระที่ประเมิน คือ มาตรฐานการศึกษาที่โรงเรียนหรือหน่วยงานต้นสังกัดเป็นผู้กำหนดขึ้นหรือมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

ขั้นที่ 3 การแบ่งกลุ่มการประเมินตนเอง โดยแต่ละกลุ่มประเมินสิ่งที่ทำไปแล้วในภาคการศึกษา/ปีการศึกษาที่ผ่านมาว่า กลุ่มของตนทำงานไปแล้วมีคุณภาพระดับใด (ผ่านอย่างดี ผ่าน ไม่ผ่าน) พร้อมทั้งระบุหลักฐานที่เกี่ยวข้องด้วย

ขั้นที่ 4 กลุ่มระดมสมองระบุวิธีแก้ไขจุดอ่อน/เสริมจุดแข็งของงานที่ทำไว้จะแก้ไขอย่างไร/เสริมอย่างไรในภาคการศึกษาหน้า โดยมุ่งที่การแก้ไข/เสริมการทำงานของตนแทนการขอคน เงิน ทรัพยากร วัสดุเพิ่ม

ขั้นที่ 5 แต่ละกลุ่มรายงานให้ที่ประชุมใหญ่ได้ทราบถึงผลประเมินตนเอง (ซึ่งเป็นการประกันคุณภาพภายในแบบหนึ่ง)

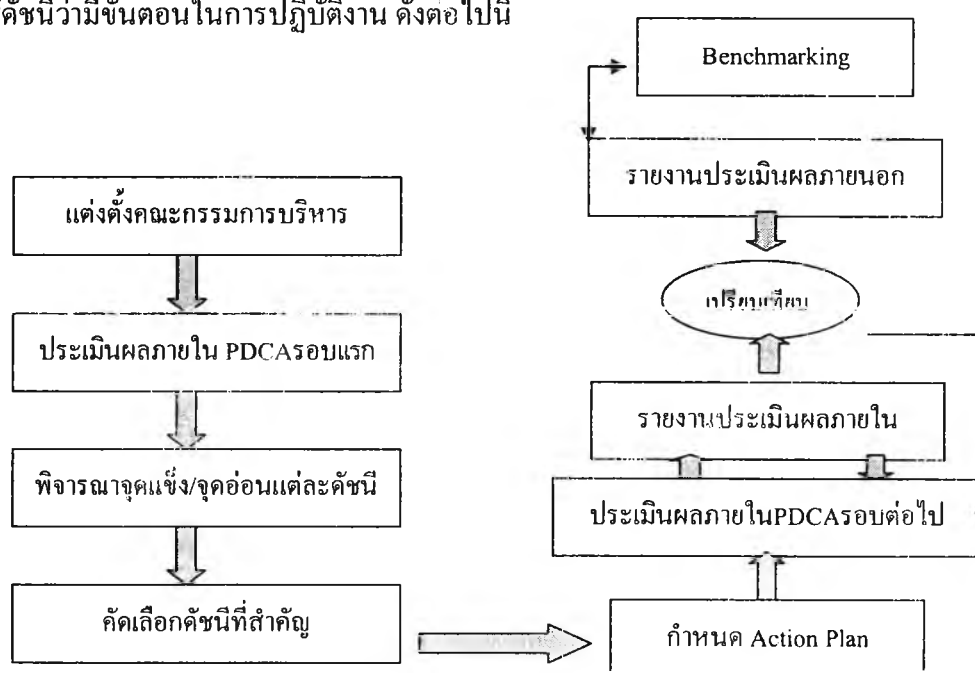
ขั้นที่ 6 ผู้บริหารสถานศึกษานำข้อมูลมาเขียนรายงานการประเมินตนเองระดับสถานศึกษาเสนอ ทุกคนในสถานศึกษา เพื่อให้เห็นภาพรวมของหน่วยงานของตนและเสนอหน่วยงานระดับสูง

ขั้นที่ 7 ทุกคนระดมสมองทำแผนพัฒนาคนและงานที่ชัดเจนและเร่งแก้ไขวิธีการทำงานของตนเองให้เห็นผลโดยเร็ว

ขั้นที่ 8 ทำเช่นนี้ทุกภาคการศึกษา/ปีการศึกษาอย่างต่อเนื่องไม่รู้จบพัฒนาตนเองไปเรื่อย ๆ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544) ได้กล่าวสรุปถึงการกำหนดขั้นตอนสำหรับการประเมินโรงเรียนไว้ดังนี้

1. มีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว กำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมิน ขอบข่ายของการประเมินระยะเวลา รูปแบบวิธีการประเมินและที่สำคัญก็คือ เกณฑ์การประเมิน
2. ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สอดแทรกกิจกรรมการประเมินในทุกขั้นตอนการทำงานสร้างบรรยากาศการทำงานแบบประชาธิปไตย ใช้วิธีการประเมินทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ
3. นำผลการประเมินไปปรับปรุงและพัฒนางานของตนเอง มีการบันทึกผลการปรับปรุงแก้ไขและรายงานต่อหน่วยเหนือด้วย

วรภัทร์ ภู่อจริญ (2544) ได้อธิบายขั้นตอนของการประเมินผลภายในสถานศึกษาโดยใช้ดัชนีว่ามีขั้นตอนในการปฏิบัติงาน ดังต่อไปนี้

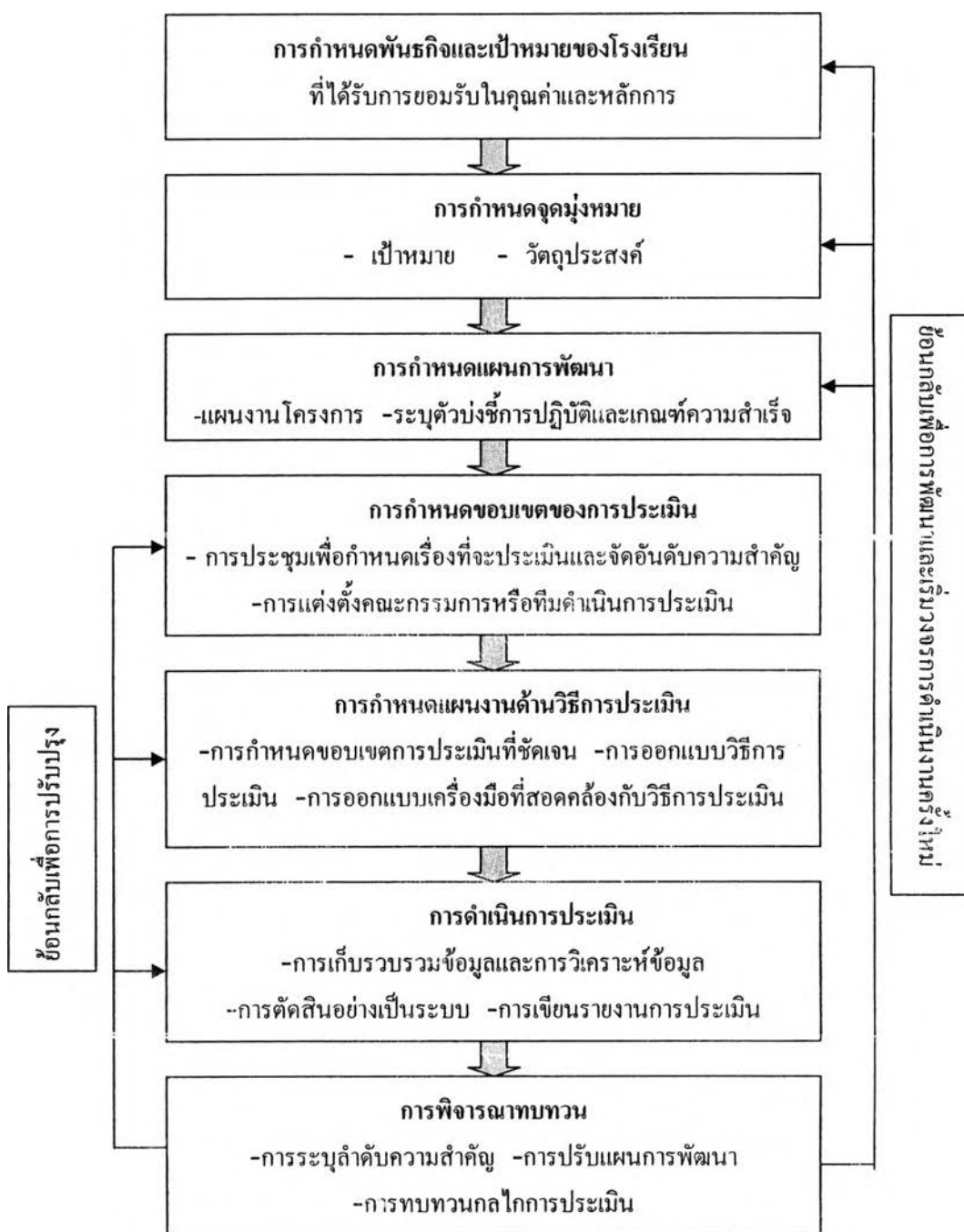
แผนภูมิที่ 2.3 ขั้นตอนการประเมินภายในตามแนวคิดของวรภัทร์ ภู่อจริญ (2544), หน้า 92

สำหรับรายละเอียดของขั้นตอนการประเมินผลภายในสถานศึกษาโดยใช้ดัชนี มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลภายใน ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารระดับสูงและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา (Stakeholder) 2) ศึกษาเกี่ยวกับวิธีการประเมินผลภายใน 3) ศึกษาดัชนีและเกณฑ์ที่จะใช้ให้แตกฉาน เพื่อจะได้นำมากำหนดวิธีการวัด วิธีการสุ่ม

ผู้รับผิดชอบและผู้วิเคราะห์ผล 4) จัดลำดับความสำคัญของดัชนีที่จะใช้ (Priority) โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนและงบประมาณ ตัวไหนมีความสำคัญในระดับต้นก็ให้เร่งทำก่อน 5) ประเมินเบื้องต้น คณะกรรมการประเมินผลภายในทำการประเมินเบื้องต้น โดยวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของแต่ละดัชนี 6) กำหนดโครงการหรือแผนมารองรับในแต่ละดัชนี 7) ประเมินผลภายใน คณะกรรมการประเมินผลภายในทุกดัชนีหาจุดที่ต้องพัฒนาจุดแข็ง กำหนดโครงการแก้ไขปรับปรุงและจัดทำรายงาน 8) เปรียบเทียบผลการประเมินภายในกับผลการประเมินภายนอก ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษามองเห็นตนเองในอีกแง่มุมหนึ่ง

กระทรวงศึกษาธิการรัฐนิวเซาท์เวลส์ (1997, อ้างถึงใน จงดี แซ่ตัน, 2544) ได้เสนอแนวทางการประเมินผลภายในสถานศึกษาไว้ว่าควรตั้งคณะกรรมการประเมินผลภายในที่เป็นตัวแทนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่ประเมินผลภายใน โดยเก็บข้อมูลการประเมินตามกรอบของกระทรวง และจัดทำข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของโรงเรียน และวิเคราะห์ตีความสารสนเทศที่ได้ประจักษ์ร่วมกับผู้บริหารเพื่อปรับปรุงการทำงาน โดยอธิบายถึงกระบวนการประเมินและเป้าหมายในการปรับปรุงโรงเรียนปีต่อไป ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับข้อค้นพบที่ได้จากการประเมินผลภายในเป็นหลัก สารสนเทศที่ได้ให้นำไปไว้ในรายงานการประเมินตนเองและเป้าหมายจากการประเมินให้นำไปไว้ในปีถัดไป

กระทรวงศึกษาธิการประเทศฮ่องกง (2000) ได้กำหนดขั้นตอนในการประเมินตนเองของสถานศึกษาไว้ 7 ขั้นตอนดังนี้ 1) การกำหนดพันธกิจและเป้าหมายของสถานศึกษา 2) การกำหนดจุดมุ่งหมาย 3) การกำหนดแผนการพัฒนา 4) การกำหนดขอบเขตการประเมิน 5) การกำหนดแผนงานด้านวิธีการประเมิน 6) ดำเนินการประเมิน 7) การพิจารณาบททวน ดังแผนภูมิที่ 2.4

แผนภูมิที่ 2.4 ขั้นตอนการประเมินผลภายในตามแนวคิดของกระทรวงศึกษาธิการฮ่องกง (2000). หน้า 12

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้ให้แนวทางในการประเมินตนเองของโรงเรียนไว้ว่า ต้องสร้างความตระหนักและพัฒนาความรู้และทักษะด้านการประเมินตนเองให้แก่บุคลากร ตั้งคณทำงานประเมินผลภายในทำหน้าที่ประสานงานและดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) การวางแผน ประกอบด้วย การเตรียมระบบข้อมูลสารสนเทศ การจัดทำธรรมนูญโรงเรียนและแผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียน ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายหรือมาตรฐานการศึกษา จัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย การกำหนดแนวทาง

การดำเนินงาน ระยะเวลา งบประมาณและผู้รับผิดชอบ 2) การปฏิบัติตามแผน โดยกำกับติดตาม และนิเทศการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง 3) การตรวจสอบการประเมินผล โดยกำหนดกรอบการประเมิน เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล แปลความหมายและตรวจสอบ/ปรับปรุงคุณภาพการประเมิน โดยถือเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงานตามปกติ และ 4) การนำผลการประเมินมาปรับปรุงการปฏิบัติงานของบุคลากร การวางแผนการดำเนินงานในระยะต่อไป และจัดทำรายงานการประเมินตนเอง

กรมสามัญศึกษา (2544) ได้กำหนดขั้นตอนในการประเมินตนเองของสถานศึกษาดังนี้ คือ 1) จัดทำมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของโรงเรียน และกำหนดเกณฑ์ระดับคุณภาพในแต่ละตัวบ่งชี้ให้สอดคล้องกับมาตรฐานและตัวบ่งชี้ของกรมสามัญศึกษา 2) จัดทำข้อมูลพื้นฐาน (Baseline Data) และพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา 3) จัดทำธรรมนูญสถานศึกษาและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระยะ 3 ปีหรือ 5 ปี 4) มีแผนปฏิบัติการประจำปีที่นำเอายุทธศาสตร์และกิจกรรมที่กำหนดไว้ในธรรมนูญโรงเรียนในแต่ละปีมาดำเนินการ 5) จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานของโรงเรียน ฝ่าย/หมวด/งาน และบุคลากร เพื่อเป็นข้อกำหนดหรือวิธีปฏิบัติงานที่มีคุณภาพและมาตรฐาน 6) คณะทำงานดำเนินการตามวงจร PDCA โดยนำแผนปฏิบัติการมาดำเนินการให้ได้ผลงานสอดคล้องกับมาตรฐานและตัวบ่งชี้วัด และ 7) การเขียนรายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2542) ได้ให้แนวทางในการประเมินตนเองของสถานศึกษา ไว้ดังนี้ 1) การกำหนดสภาพความสำเร็จตามปัจจัย โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ระบุไว้ในแผนการดำเนินงาน 2) การตรวจสอบและบันทึกผลจากการปฏิบัติจริงตามแผนการดำเนินงาน 3) ประเมินผลการดำเนินงานเป็นการตีค่าการดำเนินงานที่ได้จากการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานเปรียบเทียบกับสภาพความสำเร็จ และ 4) จัดเสวนาแบบของผู้ประเมินต่อผู้เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานต่อไป

เมื่อพิจารณาขั้นตอนการประเมินผลภายในสถานศึกษาตามแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงาน ต่าง ๆ แล้ว พบว่าแนวคิดเหล่านี้จะสอดคล้องกับแนวคิดวงจร PDCA ของ E.W.Deming หรือวงจรเดมมิง (Deming Cycle) ซึ่งเป็นวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA (P-Plan, D-Do, C-Check, A-Act) ต้องดำเนินการอย่างมีวินัยให้ครบวงจร หมุนเวียนไปไม่หยุดไม่หย่อน สมศักดิ์ สินธุระเวช (2542) กล่าวว่าจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของ PDCA ว่าเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการบริหารคุณภาพที่ไม่ใช่เพียงแต่การปรับแก้ผลลัพธ์ที่ เบี่ยงเบนออกจากเกณฑ์มาตรฐานไว้กลับมาอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องการเท่านั้น แต่เพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงด้วยการป้องกัน มิให้เกิดของเสียซ้ำซ้อน เรือรั้ง พร้อมกับยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้นในแต่ละรอบของ PDCA อย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบและอย่างมีการวางแผน PDCA มิใช่เป็นแค่วงแหวนที่แบนราบหากแต่เป็นขดลวดสปริงที่มีวนได้สูงขึ้นไปเรื่อยๆ การบริหารจัดการคุณภาพในสถานศึกษานั้นควรจะใช้วงจร PDCA ในทุกๆ กิจกรรมและทุก ๆ ระดับไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมในฝ่ายปกครอง ฝ่ายบริหารและ

ฝ่ายวิชาการ วงจรควบคุมคุณภาพ PDCA มีภารกิจหลัก 4 ขั้นตอน (สมศักดิ์ สิบธุระเวชอยู่, 2542; วรภัทร์ ภูเจริญ, 2544) ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) การวางแผนงานจะช่วยพัฒนาความคิดต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่ รูปแบบที่เป็นจริงขึ้นมาในรายละเอียดให้พร้อมในการเริ่มต้นลงมือปฏิบัติ (Do) การวางแผนที่ดีจะต้องกำหนดขอบเขตของปัญหาให้ชัดเจน กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย กำหนดวิธีการที่จะบรรลุถึงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายให้ชัดเจนและถูกต้องแม่นยำที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติ (Do) ประกอบด้วยการทำงาน 3 ระยะ ดังนี้ 1) การวางแผน กำหนดการ โดยการแยกแยะกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องกระทำ กำหนดเวลาที่คาดว่าจะต้องใช้ในกิจกรรมแต่ละอย่างและจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ 2) การจัดการแบบเมทริกซ์ (Matrix Management) การจัดการแบบนี้ สามารถช่วยดึงเอาผู้เชี่ยวชาญหลายแขนงจากแหล่งต่าง ๆ มาได้ และเป็นวิธีช่วยประสานงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ 3) การพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานของผู้ร่วมงาน โดยมุ่งให้ผู้ร่วมงานเข้าใจถึงงานทั้งหมดและทราบเหตุผลที่ต้องทำ ให้ผู้ร่วมงานพร้อมในการใช้ดุลยพินิจที่เหมาะสมและพัฒนาจิตใจให้รักการร่วมมือกัน

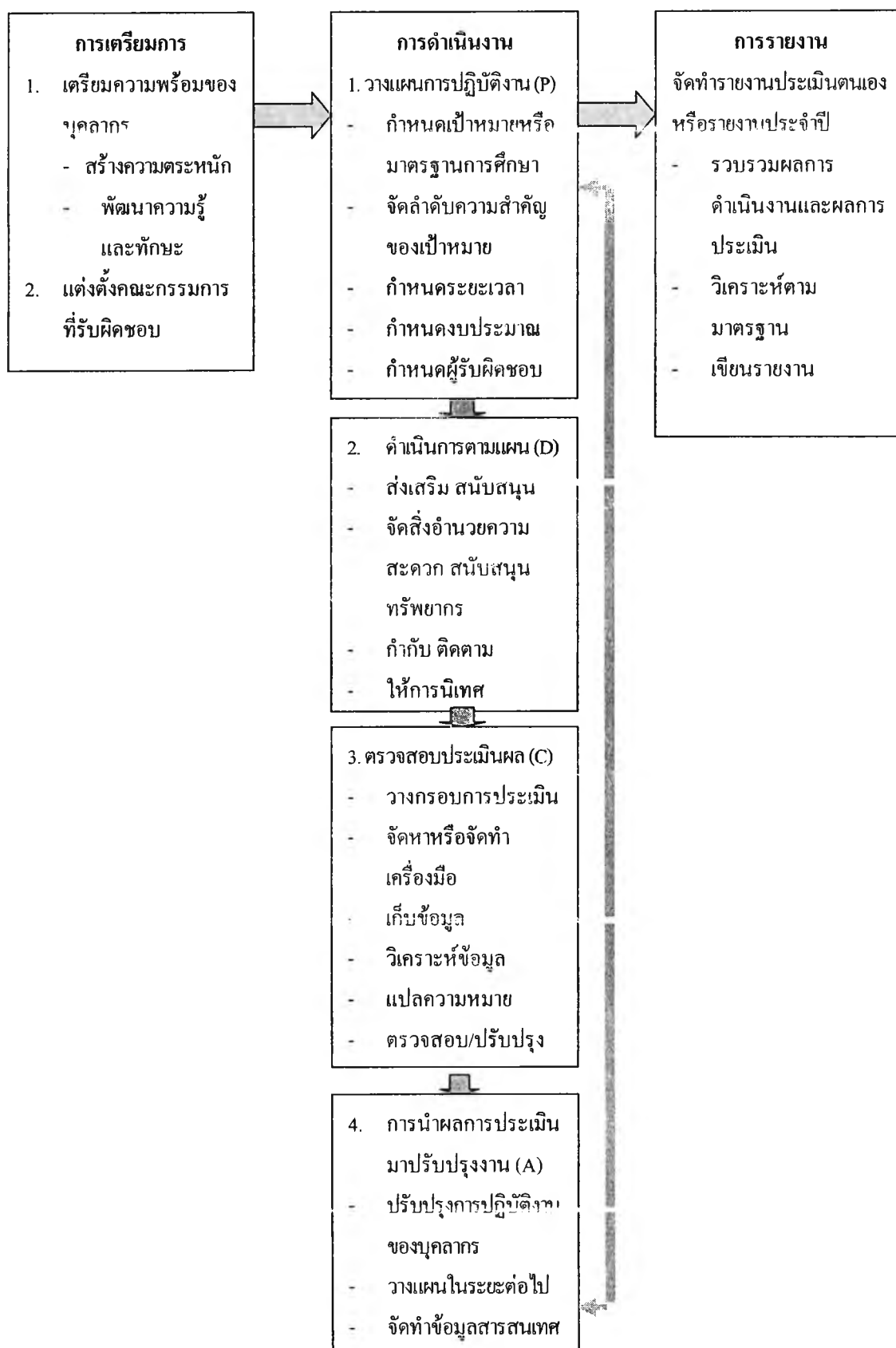
ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบ (Check) การตรวจสอบทำให้รับรู้สภาพการณ์ของงานที่เป็นอยู่เปรียบเทียบกับสิ่งที่วางแผนซึ่งมีกระบวนการดังนี้ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ 2) รวบรวมข้อมูล 3) พิจารณากระบวนการทำงานเป็นตอน ๆ เพื่อแสดงจำนวนและคุณภาพของผลงานที่ได้รับในแต่ละขั้นตอนเปรียบเทียบกับที่ได้วางแผนไว้ 4) การรายงานจะเสนอผลการประเมินรวมทั้งมาตรการป้องกันความผิดพลาดหรือความล้มเหลว

ขั้นตอนที่ 4 การแก้ไขปัญหา (Act) ผลของการตรวจสอบ หากพบว่าเกิดข้อบกพร่องขึ้น ทำให้งานที่เฝ้าไม่ตรงตามเป้าหมายหรือผลงานไม่เต็มตามที่ปฏิบัติกิจกรรมแก้ไขปัญหาคตามลักษณะปัญหาที่ค้นพบ ถ้าผลงานเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายต้องแก้ไขที่ต้นเหตุ ถ้าพบความผิดปกติใด ๆ ให้สอบสวนค้นหาสาเหตุแล้วทำการป้องกัน เพื่อมิให้ความผิดปกตินั้นเกิดขึ้นซ้ำอีก ส่วนการแก้ไขปัญหาเพื่อให้ผลงานได้มาตรฐานอาจใช้มาตรการดังนี้ 1) การย้าย โยบาย 2) การปรับปรุงระบบหรือวิธีการทำงาน 3) การประชุมเกี่ยวกับกระบวนการทำงาน

สำหรับการนำกระบวนการ PDCA มาใช้ในการประเมินผลภายในสถานศึกษา สมศักดิ์ สิบธุระเวชอยู่ (2542) กล่าวว่า เพื่อให้การทำงานนั้นมีการประเมินตนเองไปพร้อมกัน ดังนั้นตรง D (Do) ก็จะมีวงจร PDCA หมุนอยู่ด้วย ซึ่งเขาเรียกว่า วงจรควบคุมตนเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ขณะที่มีการทำงานก็จะมีประเมินตนเองไปพร้อมกัน การประเมินตนเองเป็นกลไกหนึ่งของการควบคุมภายในหรือการควบคุม คุณภาพด้านการบริหาร เพื่อให้การทำงานนั้นมีประสิทธิภาพ (Efficiency) ซึ่งหมายถึง 1) ประสิทธิภาพ (Effectiveness) งานบรรลุผลที่ต้องการ 2) ประหยัด (Economy) งานที่บรรลุนั้นประหยัดทั้งพลังงาน เวลา และค่าใช้จ่าย 3) ความพอใจ (Satisfaction) งานที่บรรลุสร้างความพอใจ

การประเมินตนเองมุ่งเน้นที่การประเมินภายใน ผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้ประเมินภารกิจของตนเอง เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนางานเป็นกลไกของกระบวนการพัฒนา (Mechanical Process) ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้ประเมินต้องมีจิตสำนึกในงานที่วางตัว ๗ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาและเป็นหน้าที่ของทุกคน สำหรับวัตถุประสงค์ของการประเมินผลภายในสถานศึกษาที่สำคัญก็เพื่อการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดย 1) การป้องกันการสร้างระบบควบคุมที่ดีและเหมาะสมสอดแทรกไว้ในกระบวนการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเป็นการป้องกันการปฏิบัติงานที่ผิดพลาดไปจากเป้าหมายที่กำหนด 2) การติดตาม การควบคุมที่ดีต้องมีการติดตามที่ดีเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุด ที่จะให้ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่ควบคุมงาน ได้มีการปฏิบัติตามหน้าที่และความรับผิดชอบตามระบบที่กำหนดไว้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545) กล่าวว่าในการพัฒนาระบบการประเมินผลภายในสถานศึกษา ควรมีการเตรียมการเพื่อสร้างความพร้อมให้แก่บุคลากรและจัดให้มีกลไกในการดำเนินงานในเรื่องนี้หลังจากนั้น บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องจึงร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันตรวจสอบ และร่วมกันปรับปรุง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

แผนภูมิที่ 2.5 ขั้นตอนการดำเนินการประเมินผลภายในสถานศึกษาตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545)

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลภายในสถานศึกษา

สมคิด พรหมจ้อย (2535) ได้พัฒนาระบบการประเมินตนเองสำหรับศูนย์ประสานงาน การศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอและประเมินการใช้ระบบประเมินตนเอง ในขั้นตอนแรกของการใช้ระบบประเมินตนเอง ซึ่งประกอบด้วย 1) ความสำคัญของการประเมินตนเอง 2) การรายงาน 3) การกำหนดเกณฑ์ในการประเมินตามภารกิจ 4) การดำเนินการประเมินตนเอง 5) การนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุง ในขั้นตอนที่ 2 เป็นการประเมินผลการใช้ระบบการประเมินตนเองของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ ได้ทดลองการใช้ระบบการประเมินตนเองกับ ศูนย์ประสานงานการศึกษาของโรงเรียนระดับอำเภอ จำนวน 3 อำเภอเป็นเวลา 6 เดือน ผลปรากฏว่า ผลการปฏิบัติงานตามภารกิจ หลังจากทดลองใช้ระบบการประเมินตนเองมีผลการปฏิบัติงานผ่านเกณฑ์ภารกิจสูงกว่าก่อนการทดลอง ใช้ระบบการประเมินตนเองในทุกภารกิจ และทุกมิติ โดยมีผลการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้นร้อยละ 15 ของผลการปฏิบัติงานก่อนการทดลองใช้ระบบการประเมินตนเองในทุกภารกิจ ผู้ประสานงานระดับอำเภอเห็นว่าระบบการประเมินตนเองมีส่วนช่วยพัฒนาให้คนมีความรู้และทักษะในการประเมิน

สัมฤทธิ์ วิรัตน์ชนะ (2537) ได้ศึกษามาตรฐานคุณภาพการศึกษาตามสภาพความเป็นจริง ของโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษาใน เขตการศึกษา 12 ในด้านความพร้อมของทรัพยากรและคุณภาพการจัดการศึกษา พบว่าสถานศึกษา ที่มีบุคลากรที่มีความพร้อมและคุณภาพจะทำให้การดำเนินการบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนบุคลิกลักษณะ ของผู้บริหารการศึกษา ส่งผลให้บุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติงานได้สำเร็จ และการปฏิบัติงานตาม ตัวอย่างมาตรฐานคุณภาพการศึกษาพบว่า โรงเรียนมัธยมทั้ง 3 ขนาดปฏิบัติได้ระดับปรากฏบ้างเป็น ส่วนใหญ่ยกเว้นบางข้อในแต่ละด้านที่มีการปฏิบัติได้ในระดับสม่ำเสมอ

สมศรี หวังดี (2541) ได้ศึกษาปัญหาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษา ของครูโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการปฏิบัติงาน ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของครูโรงเรียนเอกชน ระดับประถมศึกษาในจังหวัดกาญจนบุรี โดยภาพรวมและแต่ละองค์ประกอบอยู่ในระดับปานกลาง ครูที่มีวุฒิต่างกันมีปัญหาการปฏิบัติงาน ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ครูที่มีประสบการณ์ในการทำงาน แตกต่างกัน มีปัญหาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานไม่แตกต่างกัน

สมพงษ์ โสภณ (2542) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดหนองคาย พบว่าผู้บริหารโรงเรียน และครูอาจารย์มีระดับปัญหาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์ มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยส่วนรวมและรายด้าน 7 ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่ครูอาจารย์ที่

ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก มีระดับปัญหาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยส่วนรวมและรายด้านทั้ง 7 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยครูอาจารย์ในโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาในการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานมากกว่าครูอาจารย์ในโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่

สถาน มาตรฐาน (2542) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางพัฒนาการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ปัญหาในการปฏิบัติงานคือ ก) ครูขาดประสบการณ์ในการทำงาน เพราะส่วนมาเป็นครูผู้บรรจุใหม่ มีอายุราชการไม่เกิน 5 ปี ข) ขาดการกำหนดแผนงานและโครงการตลอดทั้งการประเมินผลงานในการปฏิบัติงาน ค) ขาดงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ ง) ครูไม่มีแผนการสอน จึงทำให้กระบวนการเรียนการสอนไม่สมบูรณ์ จ) มีการโยกย้ายประจำปีของข้าราชการครู เป็นผลทำให้เปลี่ยนตัวบุคลากรในการรับผิดชอบงานบ่อย

สุวรรณ วิลารักษ์ (2542) ศึกษาความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนศูนย์ปฏิรูปการศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดพะเยา ผลการศึกษาในด้านความรู้ความเข้าใจพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีระดับความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับดีเป็นส่วนใหญ่ ครูมีระดับความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับพอใช้ และบุคลากรที่มีอายุมากมีประสบการณ์ที่ยาวนาน จะมีระดับความรู้ความเข้าใจที่ดีกว่าบุคลากรที่อยู่ในกลุ่มอายุน้อย ระดับความรู้ความเข้าใจของบุคลากรฝ่ายปฏิบัติการถือว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่จะนำไปสู่ภาคการปฏิบัติของการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานของการประกันคุณภาพการศึกษา ส่วนในด้านของปัจจัยหลักพื้นฐานที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษาที่สำคัญที่สุด คือ ครูฝ่ายปฏิบัติการสอนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทโดยตรงต่อนักเรียน และปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือครูไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนจากแนวเดิม มิทำให้เด็กเกิดกระบวนการคิด การแก้ปัญหา และหาคำตอบอย่างแท้จริง กระบวนการ กำกับ ติดตาม การนิเทศ และประเมินผลจากองค์กรภายนอกเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ครูฝ่ายปฏิบัติการสอนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและพัฒนาตนเอง เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษาดำเนินไป

จำเริญ ใจสำคัญ (2542) ศึกษาเรื่องการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาส ผลการศึกษาพบว่าระดับการปฏิบัติงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้บริหารกับครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่ และขนาดกลางโดยภาพ

รวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้บริหาร และครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลางโดยรวมไม่แตกต่างกัน

เนตร เตโช (2542) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องการควบคุมคุณภาพการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาจังหวัดนครพนม โดยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา และเปรียบเทียบการควบคุมคุณภาพการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาของครูในโรงเรียนขนาดต่างกัน พบว่าครูในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีการควบคุมคุณภาพการเรียนการสอนโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ครูในโรงเรียนขนาดใหญ่มีการควบคุมคุณภาพการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ครูในโรงเรียนขนาดกลาง และขนาดเล็กมีการควบคุมคุณภาพการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง

สุวิมล ว่องวานิช (2543) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาระบบการประเมินผลภายในของสถานศึกษา โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการจัดอันดับความสำคัญของมาตรฐานการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ ผู้เกี่ยวข้องทั้งจำนวนผลผลิต (ส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองและนายจ้าง) มีการคัดเลือกสถานศึกษานำร่อง 30 แห่ง เพื่อทดลองให้มีการประเมินผลภายในซึ่งกระจายตามหน่วยงานของสังกัดทั้ง 6 สังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรมอาชีวศึกษา สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร โดยกระจายตามพื้นที่เป้าหมาย 5 จังหวัดในทุกภาคภูมิศาสตร์ภาคละ 1 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก ขอนแก่น ลพบุรี นครศรีธรรมราช และกรุงเทพฯ ในแต่ละจังหวัดจะมีสถานศึกษานำร่อง 6 แห่ง ซึ่งการคัดเลือกครั้งนี้เป็นไปตามความสมัครใจของผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาและมีการสำรวจข้อมูลจากการสอบถามความคิดเห็นพบว่า มาตรฐานที่ควรทำการประเมินตนเอง 9 ตัวแรก คือ 1) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน 2) สุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขนิสัยของผู้เรียน 3) ทักษะการทำงานของผู้เรียน 4) คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน 5) ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน 6) การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและช่วยสังคมของผู้เรียน 7) คุณธรรม จริยธรรมของครู 8) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร และ 9) ความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ได้ทำการสำรวจสภาพและความพร้อมของสถานศึกษา 63 แห่ง พบว่าที่ผ่านมามาตรฐานการศึกษาส่วนใหญ่จะทำการประเมินตนเองโดยไม่เป็นระบบ แต่บุคลากรร้อยละ 80 รับรู้เรื่องร่างมาตรฐานการศึกษาที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ครูอาจารย์มากกว่าร้อยละ 80 รับรู้เรื่องมาตรฐานการศึกษาที่จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ครูอาจารย์มากกว่าร้อยละ 95 ยินดีและเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมในการประเมินผลภายในและพร้อมที่จะเรียนรู้วิธีการทำการประเมินผลภายใน

สำหรับเกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานศึกษา ซึ่งกลุ่มผู้แทนจากสถานศึกษานำร่องและนักวิชาการเกี่ยวกับการกำหนดเกณฑ์การตัดสินคุณภาพของสถานศึกษาพบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่เห็นควรใช้วิธีการประเมินแบบอิงเกณฑ์ และจำแนกคุณภาพของสถานศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ ดี พอใช้ ต้องปรับปรุง จุดตัดของคะแนนมีความแตกต่างกันตามสังกัด แต่ที่เหมือนกัน 2 หน่วยงาน คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนและกรมอาชีวศึกษา และยังสอดคล้องกับมุมมองของนักวิชาการ โดยระดับคุณภาพดีควรได้คะแนน 80 % ขึ้นไป ระดับพอใช้ควรมีคะแนนระหว่าง 60 % - 70 % และระดับต้องปรับปรุงควรได้คะแนนน้อยกว่า 60 % สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินคุณภาพสำหรับแต่ละมาตรฐานยังสรุปได้ไม่ชัดเจนว่าควรเท่ากันหรือไม่ เนื่องจากมีความแตกต่างของความคิดของสถานศึกษาที่มาจากสังกัดที่ต่างกัน และสถานศึกษาเกือบทุกสังกัดเห็นว่าโดยภาพรวมผลการประเมินควรสะท้อนผลการดำเนินงานเป็นรายมาตรฐานมากกว่าเสนอผลเป็นรายตัวบ่งชี้

ศิริลักษณ์ ค้อชากุล (2544) ศึกษาการควบคุมคุณภาพการศึกษาในระบบการประกันคุณภาพการศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าปัญหาในการควบคุมคุณภาพในระบบประกันคุณภาพการศึกษา คือ บุคลากรบางส่วนยังไม่ให้ความสำคัญในการดำเนินการ ไม่ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นในการทำงาน ทีมงานผู้บริหารมีความสามารถในการทำงาน ในด้านการจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานของฝ่าย หมวดวิชา งาน และมาตรฐานการปฏิบัติงานของบุคลากรยังไม่ชัดเจนในรูปแบบและวิธีการ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนหรือตัวแทนจากชุมชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ฝ่ายบริหารขาดการนิเทศกำกับติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนได้แก้ปัญหาโดยการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน เน้นการทำงานเป็นทีม กำหนดบทบาทหน้าที่ให้ตัวแทนชุมชนเข้าร่วมการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดและพัฒนาบุคลากรด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ตามที่มาตรฐานกำหนด และพัฒนาไปสู่มาตรฐาน

ขนิษฐา ยารวง (2544) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์กลุ่มผู้ประเมินที่เหมาะสมในการประเมินคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษิตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลุ่มผู้ประเมินที่เหมาะสมในการประเมินคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษิตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานจากผู้ประเมิน 5 กลุ่ม คือ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นรายตัวบ่งชี้และรายมาตรฐาน จำนวน 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้ โดยใช้แบบประเมินกลุ่มผู้ประเมินที่เหมาะสม ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลจาก ผู้บริหารจำนวน 44 คน ครูจำนวน 99 คน นักเรียนจำนวน 646 คน ผู้ปกครองจำนวน 618 คน และคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 269 คน ในโรงเรียน

ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย 24 โรงเรียน ระยะที่ 2 เก็บข้อมูลจากศึกษานิเทศก์จำนวน 14 คน ผู้บริหารจำนวน 10 คน ครูจำนวน 29 คน นักเรียนจำนวน 185 คน ผู้ปกครองจำนวน 182 คน และคณะกรรมการสถานศึกษาจำนวน 70 คน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงราย 7 โรงเรียน ซึ่งคัดเลือกจากโรงเรียนที่มีบุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประเมินผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ การประเมินรายมาตรฐานและตัวบ่งชี้ พบว่ากลุ่มผู้บริหารเหมาะสมในการประเมินในมาตรฐานที่ 1, 2, 3, 7, 10, 12, 13, และ 14 ทุกตัวบ่งชี้ และมาตรฐานที่ 8 ตัวบ่งชี้ที่ 1 กลุ่มครูเหมาะสมในการประเมินในทุกมาตรฐานและตัวบ่งชี้ยกเว้นมาตรฐานที่ 4 ตัวบ่งชี้ที่ 2 กลุ่มนักเรียนเหมาะสมในการประเมินในมาตรฐานที่ 2, 4, 5, 6, 7, 9 และ 11 ทุกตัวบ่งชี้ กลุ่มผู้ปกครองเหมาะสมในการประเมินในมาตรฐานที่ 3, 4 และ 9 ทุกตัวบ่งชี้ มาตรฐานที่ 6 ตัวบ่งชี้ที่ 2 และ 4 มาตรฐานที่ 8 ตัวบ่งชี้ที่ 1, 3, 4 และ 5 ส่วนกลุ่มคณะกรรมการการศึกษาเหมาะสมในการประเมินมาตรฐานที่ 3 และ 12 ทุกตัวบ่งชี้ มาตรฐานที่ 1 ตัวบ่งชี้ที่ 1, 2, 3, 4 และ 8 มาตรฐานที่ 10 ตัวบ่งชี้ที่ 1

จงดี แซ่ตัน (2544) ได้ทำการศึกษาการวิเคราะห์ความเหมาะสมของวิธีการประเมินตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาในการประเมินภายในของโรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ

- 1) ศึกษาและวิเคราะห์วิธีการประเมินตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาในการประเมินผลภายในโรงเรียน
- 2) เปรียบเทียบวิธีการประเมินตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาที่โรงเรียนในแต่ละสังกัดใช้ในการประเมินภายใน
- 3) ตรวจสอบความเหมาะสมของวิธีการประเมินตัวบ่งชี้มาตรฐานการศึกษาที่โรงเรียนใช้ในการประเมินภายใน

วิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ความเหมาะสมของวิธีการประเมินตัวบ่งชี้ของกลุ่มตัวอย่าง 30 โรงเรียนใน 5 สังกัด คือ กรมสามัญศึกษา (สศ.) สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น (เทศบาล) และ สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร (กทม.) ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) การประเมินงานวิจัยมากกว่าครึ่งเป็นการประเมินเฉพาะกิจ เน้นการประเมินภาพรวมมากกว่ารายบุคคล มุ่งประเมินสัมฤทธิ์ผลมากกว่าความตระหนักและความพยายามในการพัฒนางาน มีการกำหนดเกณฑ์แบบอิงเกณฑ์เกินครึ่ง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือประเมิน โดยแยกชุดของเครื่องมือตามตัวบ่งชี้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นกรรมการประเมินที่แต่งตั้งขึ้นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เน้นประเมินกลุ่มผู้ถูกประเมินทั้งประชากร ส่วนใหญ่ดำเนินการประเมินปีละครั้ง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติบรรยายในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับ การวิเคราะห์ด้วยสถิติโดยใช้ค่าร้อยละ 2) การประเมินผลภายในของโรงเรียนแต่ละสังกัด ส่วนใหญ่เป็นการประเมินเฉพาะกิจยกเว้น สช. และ สปช. ที่การประเมินแทรกอยู่ในการทำงานปกติ สังกัดกทม. และเทศบาลเน้นการประเมินเพื่อนำข้อมูลไปพัฒนารายบุคคล ทุกสังกัดกำหนดเกณฑ์แบบอิงเกณฑ์เน้นประเมินผู้ถูกประเมินทั้งประชากร ส่วนใหญ่

มีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ยกเว้น สังกัดสช.และสพช. มากกว่าครึ่งหนึ่งที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการระดมความคิด สังกัดคทม.และเทศบาล ใช้เครื่องมือที่รวมหลายมาตรฐาน/ตัวบ่งชี้ในชุดเดียวกัน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นกรรมการการประเมิน ยกเว้น สช. ที่ให้กลุ่มผู้ถูกประเมินรายงานตนเอง สังกัดคทม.และเทศบาลบางแห่งดำเนินการประเมินภาคเรียนละครั้ง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติใช้คำร้อยละเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้น สพช. และ สช. วิเคราะห์ด้วยวิธีการบรรยาย 3) การวิเคราะห์ความเหมาะสมของวิธีการประเมินภายในโดยใช้เกณฑ์ 7 ด้าน ได้แก่ ความตรง ความครบถ้วน ความถูกต้อง ความคงที่ ความทันกาล ความง่ายต่อการปฏิบัติและความประหยัด พบว่าวิธีการประเมินเหมาะสมมากในด้านความคงที่และความง่ายต่อการปฏิบัติ สำหรับด้านความตรง ความครบถ้วน ความทันกาล ความถูกต้องและความประหยัด มีความเหมาะสมระดับปานกลางและน้อย

นางลักขณ์ วิรัชชัย (2545) ได้ทำการศึกษาโครงการนำร่องระดับชาติเรื่องกระบวนการปฏิรูปเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ การประเมินและการประกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินกระบวนการและผลการดำเนินงานการปฏิรูปโรงเรียนของโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน หรือโรงเรียนนำร่องจำนวน 250 โรงเรียนดังนี้ 1) ศึกษาสภาพเริ่มต้นและสภาพการเปลี่ยนแปลง 2) การศึกษาผลและผลกระทบ ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน และ 3) การสังเคราะห์สรุปรูปแบบการประเมินและการประกัน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้บริหาร 250 คน ครูและบุคลากร 7,444 คน นักเรียน 6,584 คน กรรมการ โรงเรียนและผู้ปกครองนักเรียน 6,653 คน นักวิจัยพื้นที่ 44 คน รวม 105 คน คณะผู้ศึกษาวิจัยและเจ้าหน้าที่ของ สกศ. 25 คน เจ้าหน้าที่หรือผู้แทนจากหน่วยงานต้นสังกัดของโรงเรียนนำร่องระดับชาติทั้งส่วนกลางและภูมิภาคจำนวน 40 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพเริ่มต้นของโรงเรียนนำร่อง โดยเฉลี่ยการดำเนินงานตามภารกิจหลักมีค่าเท่ากับ 3.00 (จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน) ในด้านการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน การจัดการกระบวนการสอนและกระบวนการเรียนรู้ของครู การพัฒนาบุคลากร แสดงว่าโดยเฉลี่ยผู้บริหารและครูได้ตระหนักถึงความสำคัญ มีความรู้และได้นำความรู้มาวางแผนและดำเนินการบ้างแล้ว แต่งานด้านการประเมินการเรียนรู้และการประกันคุณภาพมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.50 แสดงว่าโดยเฉลี่ยผู้บริหารและครูได้ตระหนักถึงความสำคัญ มีความรู้ในเรื่องนั้นแล้วแต่ยังมิได้ดำเนินการ 2) ผลการวิเคราะห์เพื่อประเมินโครงการ หลังจากเข้าโครงการพบว่าตัวบ่งชี้เกี่ยวกับภารกิจ 4 งาน คือ การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากร การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และการประเมินการเรียนรู้และการประกัน มีปริมาณความเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจากการวัดครั้งแรก ร้อยละ 20-50 ตามทัศนคติของผู้บริหาร ร้อยละ 10-30 ตามทัศนคติครู และร้อยละ 10 ตามทัศนคตินักเรียน 3) ผลการสังเคราะห์สรุปรูปแบบการประเมินและการประกันคุณภาพ รูปแบบการประเมินการเรียนรู้แนวใหม่ ที่โรงเรียนนำร่องได้พัฒนาขึ้น ได้แก่ รูปแบบการใช้วิธีการ

หลากหลายในการประเมิน รูปแบบผู้ปกครองอาสาสมัครร่วมประเมินการเรียนรู้ รูปแบบการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล รูปแบบโรงเรียนปลอด “0” และรูปแบบการประเมินแบบบูรณาการกับการเรียนการสอนและประกันคุณภาพ รูปแบบทั้งห้ารูปแบบนี้มีรูปแบบสุดท้ายที่บูรณาการการประเมินกับกิจกรรมอื่น ๆ ส่วนสี่รูปแบบแรกมีความสมบูรณ์ตามหลักวิชาแต่ยังเป็นโครงการแยกจากกิจกรรมอื่น ๆ รูปแบบการประกันคุณภาพที่โรงเรียนนาร่องได้พัฒนาขึ้น ได้แก่ รูปแบบการปฏิบัติงานโดยใช้วงจร P-D-C-A รูปแบบการประกันคุณภาพที่บูรณาการกับการปฏิบัติงานของครู และรูปแบบการแก้ปัญหาเร่งด่วนของโรงเรียน ทั้งสามรูปแบบนี้มีรูปแบบที่สองรูปแบบเดียวเท่านั้นที่มีความสมบูรณ์และบูรณาการกับกิจกรรมอื่น ๆ ครูทุกคนเข้าใจหลักการและร่วมมือร่วมพลังดำเนินงาน มีการผสมผสานงานประกันคุณภาพเป็นเนื้อเดียวกับเรื่องการค้าเนื้องานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการประกันคุณภาพในทุกกิจกรรมการค้าเนื้องานของครู ซึ่งส่งผลต่อการเกิดคุณภาพของผู้เรียน

